

• Đorđe Jamušakov, ALEKSANDAR III MAKEDONSKI I NJEGOV NOVAC	3
• Rista Milić, SINOVI CARA	7
• Milan S. Dimitrijević, KOSMIČKI MOTIVI U SRPSKOJ SREDNJOVEKOVNOJ NUMIZMATICI (II)	10
• Slobodan Srećković, DVE RETKE AKČE KOVANE U SRBIJI ZA VREME OSMANLIJA	12
• Dušan Kovačev, ZANIMLJIVI NOVAC MRNJAVČEVIĆA	13
• ŠTA SU TO FRIZATICI	15
• HRONOLOGIJA RAZVOJA NOVCA PRIKAZANA IZABRANIM DATUMIMA IZ NJEGOVE ISTORIJE (I)	16
• Branko Glišić, KLASIFIKACIJA PEČATA SA NOVČANICA STRANIH ZEMALJA NAKON PRVOG SVETSKOG RATA, KOJI PRIPADAJU SRPSKOJ NOTAFILII (I)	19
• Zoran Ilić, SUDBINA SRPSKIH VLADARA PRIKAZANIH NA NOVCU	24
• Bogdan M. Koprivica, DVOSTRUKI JUBILEJ LJUBOMIRA KOVAČEVIĆA	27
• Slavoljub Petrović, ODLIKOVANJA ZA MAJKE (II)	30
• Ljubomir S. Stevović, MEDALJA DOBROM STRELCU	34
• Nenad Bjeloš, MEDALJA ZA ZASLUGE	36
• Rajko Popović, TRI NEPOZNATE VARIJANTE MEDALJE KRALJA ALEKSANDRA KARAĐORĐEVIĆA	38
• Zoran Ilić, MIODRAG TOMIĆ – PRVI RATNI PILOT	40
• Vladimir Pavićević, AKCIJE NARODNE BANKE KRALJEVINE SRBA, HRVATA I SLOVENACA	42
• Ivica Vučićević, POVODOM 70-TE GODIŠNICE KOVNICE NOVCA U BEOGRADU	44
• Branko Glišić, VALJEVSKA ZAHVALNICA IZ 1950-IH ŠTAMPANA U ZIN-U	45
• 10. AUKCIJA SRPSKOG NUMIZMATIČKOG DRUŠTVA	48
• Ljiljana Bakić, SVET NOVCA	51
• SUSRETI NUMIZMATIČARA U SRBIJI	53
• PRIKAZI KNJIGA	54

Impresum

Izdavač:	Srpsko numizmatičko društvo, Beograd, Trg Republike 1a
Za Izdavača:	ZORAN ILIĆ, predsednik Srpskog numizmatičkog društva
Redakcija:	RISTA MILETIĆ, LJUBOMIR STEVOVIĆ, ZORAN ILIĆ (urednik), NENAD BELOŠ, DUŠAN KOVAČEV, DRAGAN PAVLOVIĆ
Tehnički urednik:	Dražen Velić
Lektor i korektor:	Olivera Janković
Štampa:	GTP «PANGRAF», Beograd, Stanka Paunovića 49, tel: 011/332 91 66
Adresa redakcije:	Srpsko numizmatičko društvo, Makedonska 21, 11000 Beograd, Srbija tel: 063/201 521, 064/131 6370, e-mail: numiserb@yubc.net
Žiro račun:	205-69617-78, Srpsko numizmatičko društvo Beograd
Tiraž:	1.000 primeraka

Na osnovu mišljenja Ministarstva kulture Republike Srbije br. 413-00-649/2001-04 numizmatički časopis "dinar" je proizvod iz člana 11 stav 1 tačka 8 Zakona o porezu na koji se ne plaća porez na promet.

SRPSKO NUMIZMATIČKO DRUŠTVO - BEOGRAD

**ODRŽAVA SASTANKE SVAKOG UTORKA
OD 15 DO 19 ČASOVA U ULICI
SVETOG SAVE 16/18 U BEOGRADU**

NA OVIM SASTANCIMA MOŽETE:

- RAZMENITI NUMIZMATIČKI MATERIJAL
- IZVRŠITI PROCENU VAŠE NUMIZMATIKE
- NABAVITI STRUČNU NUMIZMATIČKU LITERATURU
- UČLANITI SE U SRPSKO NUMIZMATIČKO DRUŠTVO
- USPOSTAVITI KONTAKTE SA VIŠE OD 200 NUMIMATIČARA IZ SRBIJE I INOSTRANSTVA, KOJI REDOVNO PRISUSTVUJU SASTANCIMA
- KONSULTOVATE STRUČNJAČE ZA ONU OBLAST NUMIZMATIKE KOJA VAS INTERESUJE
- IZVRŠITI PRETPLATU ILI KUPITI RASPOLOŽIVE BROJEVE ČASOPISA «dinar»
- NABAVITI POTREBNU OPREMU i dr.

**SASTANCI SND-a SU OTVORENI
ZA SVE ZAINTERESOVANE**

Telefoni za obaveštenja: 064/131 63 70 i 063/201 521
e-mail: numiserb@yubc.net; www.snd.org.rs

ALEKSANDAR III MAKEDONSKI I NJEGOV NOVAC

O ALEKSANDRU MAKEDONSKOM JE ZA 2.300 GODINA NAPISANO TOLIKO ALEKSANDRIDA (ROMANIZIRANIH BIOGRAFIJA O VELIKOM OSVAJAČU) DA JE ZAISTA TEŠKO ODVOJITI ISTORIJU OD LEGENDI.

Aleksandar III rođen je 29. jula 356. g.p.n.e. iz braka makedonskog kralja Filipa II i epirske princeze Olimpije. Otac Filip darovitom dečaku pruža pravi odgoj, poveravjući ga na učenje Spartancu Leonidu, Lizimahu iz Akarnanije i Aristotelu iz Stagire - najučenijem antičkom misliocu. Tri vrsna učitelja stvorile su od dečaka, koga im je radi gimnastike i obrazovanja kralj poverio; lepog, snažnog, intelligentnog i neustrašivog princa, sasvim u skladu sa antičkom predstavom idealnog ljudskog bića. Kada su Tesalci doveли na dvor kralja Filipa II divnog ali neukrotivog konja Bukefala, koga do tada niko nije mogao zajahati, to je na oduševljenje svih prisutnih, polazi za rukom mladome princu Aleksandru. Sretni otac, zagrlivši sina, proročanski mu se obrati rečima: „Sine moj traži sebi drugu kraljevinu, Makedonija nije dosta velika za tebe.“ Aleksandar i Bukefal od tada su nerazdvojni, osvajački pohodi docnijeg kralja Aleksandra Makedonskog, ispisati su tragom Bukefalovih kopita.

sl. 1 AV-Distater (17,08 g) oko 328. godine.

Av: Glava Atine pod šlemom okrenuta na desno.
Rv: Boginja Nike stoji okrenuta levo sa vencom u desnoj ruci. Iza nje natpis: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.

sl. 2 AV-Stater (8,53 g) oko 328. godine.

Av: Glava Atine pod šlemom okrenuta na desno.
Rv: Boginja Nike stoji okrenuta levo sa vencom u desnoj ruci. Natpis: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.

sl. 3 AV-1/4 Statera (12mm) oko 328. godine.

Av: Glava boginje Atine pod šlemom okrenuta desno.
Rv: Toljaga, luk i kantaros. Natpis: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.

sl. 4 AR-Tetradrahma (17,09 g) oko 323. god.

Av: Glava Herkula sa kapom od lavljeg skalpa okrenuta na desno.
Rv: Bog Zeuš sedi na tronu okrenut levo.
Natpis: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.

U sukobu Makedonaca i Grka kod Herone je 338. godine p.n.e., kao komandant makedonske teške konjice neustrašivi princ Aleksandar znatno je doprineo pobedi Makedonaca. Posle atentata na kralja Filipa II vojska je princa Aleksandra izvikala za kralja Makedonije, a na svegrčkoj skupštini u Korintu mladi makedonski kralj jednoglasno je izabran za vrhovnog stratega u pohodu na Persiju. Pokorivši severne susede Tračane, Meze, Tribale i Dačane i razorivši odmetnutu Tebu, u rano proleće 334. godine p.n.e. Aleksandar srećno prelazi iz evropske Trakije u Malu Aziju sa vojskom od 30.000 pešaka i 4.500 konjanika.

Lično predvodeći juriš makedonske konjice kralj Aleksandar je 334. godine u prvom sukobu na reci Granik pritoci Mramornog mora strahovito porazio i uništio brojniju vojsku persijskih satrapa i njihovih grčkih najamnika. Posle ove pobjede Aleksandar osvaja maloazijske pokrajine Frigiju, Kariju i Likiju, pa bogate primorske gradove Jonije i Doride

gde su bila sidrišta snažne persijske mediteranske flote. Zagospodarivši tako zapadnim i južnim obala Male Azije, Aleksandar kreće u unutrašnjost poluostrva. Zimujući u Gordiju 334/335 godine mlađi makedonski kralj rešava enigmu vešto uvezanog Gordijskog čvora presekavši ga jednim zamahom svoga mača, uz klicanje prisutnih vojnika. U proleće 333. godine p.n.e. makedonska vojska se kod kilikijskog grada Isa, sukobljava sa sa persijskom vojskom kojom komanduje lično car Darije III Kodoman. Aleksandar je, nakon početnih uspeha Persijanaca preokrenuo bitku u svoju korist, prinudivši cara Darija na bekstvo sa bojnog polja. Zaplenivši bogatu carsku ratnu blagajnu, Aleksandar konačno ima dovoljno finansijskih sredstava za dalja osvajanja. On osvaja pomorske luke u Fenikiji da bi Persijancima zatvorio prilaz Mediteranu, uskrativši im tako mogućnost da svojim zlatom protiv Makedonaca dižu na ustanak Grke i druge balkanske narode. Savladavši nakon tromesečne opsade otpor tvrđave Gaze, Aleksandrove trupe ulaze u Egipat i osvajaju ga bez borbe.

sl. 5 AR-Didrahma (8,49g) oko 323. godine.

Av: Glava Herkula sa kapom od lavljeg skalpa okrenuta na desno.
Rv: Bog Zevs sedi na tronu okrenut levo.
Natpis: ΒΑΣΙΛΕΩΣ / ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.

sl. 6 AR-Drahma (4,30 g) oko 326. godine.

Av: Glava Herkula okrenuta na desno.
Rv: Bog Zevs sedi na tronu okrenut levo, sa skiptrom u levoj i orlom u desnoj ruci.
Natpis: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.

Na ušću najzapadnijeg rukavca reke Nila u Sredozemno More, Aleksandar je utemeljio grad, koji ubrzo postaje metropola i kulturni centar helenističkog sveta, grad koji se po njemu od tada pa do danas naziva Aleksandrija. Prvosveštenik hama boga Zeusa-Amona u oazi Siva na zapadu Egipta naziva Aleksandra sinom božnjim i proriče mu put slave i veličine. Ratni uspesi i ovaj postupak velikodostojnika hrama iz Sive, uzoholili su mladoga kralja, koji od tada svoje osvajačke ciljeve smatra božanskom misijom, a zahteva od svih svojih podanika (pa i od dotadašnjih ratnih drugova Makedonaca i Grka) da mu se u buduće klečeći obraćaju kao caru i bogu.

Kada su krajem 332. godine dotadašnja snažna uporišta persijske flote egejska ostrva Hios, Kos i Lezbos stupila u savez sa pobedničkim Makedoncima, persijska mediteranska flota ostavši bez sidrišta, prestala je da postoji, pa je Aleksandar zaključio da ga više ništa ne sprečava na planirani pohod u samo središte Persijskog carstva, radi konačnog obračuna sa carem Darijem.

sl. 7 AR-Diobol (1,36 g) oko 330. godine.

Av: Glava Herkula okrenuta na desno.
Rv: Dva orla okrenuta jedan drugom.
Natpis: ΑΛΕΞ / ΑΝΔΡΟΥ.

sl. 8 AR-Obol (0,71g) oko 323. godine.

Av: Glava Herkula okrenuta na desno.
Rv: Zevs sedi na tronu okrenut levo.
Natpis: ΑΛΕΞ / ΑΝΔΡΟΥ.

Obilazeći u širokom luku Arabijsku pustinju, kralj Aleksandar se sa svojom izvanrednom vojskom, u ravnicu Gaugameli na severu Asirije sukobio sa ogromnom persijskom vojskom. Dok su makedonska falanga i trački konjanici teškom mukom odbijali napade persijskih ratnih kola i konjice na makedonski logor, makedonska konjica pod komandom kralja Aleksandra porazila je levo krilo Persijanaca, te car Darije po drugi put beži sa bojišta, u istočni deo zemlje. Posle ove blistave pobjede Aleksandar osvaja gradove Vavilon, Suzu i Persepolj zaplenivši ogromno blago od 180.000 talenata zlata i srebra. Hroničar Diodor tvrdi da je Aleksandar sam zapalio kraljevsku palatu u Persepolju, da bi se osvetio Persijancima, za sva zla koja su naneli Grcima u svom pohodu na Grčku 480. godine pre n.e. Nakon četvromesečnog odmora, Aleksandar kreće u poteru za carem Darijem put Medije i Baktrijske i doznaće da je tamo baktrijski satrap Beso okovao cara Darija, te da ga vodi sa sobom. Menjujući konje pod sobom makedonska konjica nakon tri dana jahanja bez odmora sustiže Persijance, a Besa videvši za sobom potjeru ubija cara Darija i beži dalje u unutrašnjost Baktrijske i Sogdijane gde se proglašava kraljem. Sahranivši svečano cara Darija, neumorni osvajač kreće dalje na severo-istok gde u medurečju između Oksa (Amu - Darja) i Jaksarta (Sir-Darja) sustiže i ubija samozvanih kralja Besu. Tamo u dalekoj Baktrijskoj 328. godine p.n.e. kralj Aleksandar ženi se lepom princezom Roksanom čerkom jednog baktrijskog vladara. Do leta 327. godine p.n.e. Aleksandar boravi u Sogdijani, gde podiže grad Aleksandriju Eshatu i čitav niz

tvrđava, da bi osigurao krajnju severoistočnu granicu carstva od upada Skita i drugih nomadskih naroda iz srednje Azije. U Sogdijani prima poslanstvo Indijskog vladara Taksile gospodara krajeva u gornjem toku reke Inda, koji Aleksandra poziva da mu pomogne u ratu sa susednim Indijskim kraljem Porom. Osvajaču nikad nije dosta ratovanja. Popunivši vojsku do brojnog stanja od 60.000 ljudi regutima iz Baktrije i Sogdijane, Aleksandar Makedonski preko Parapamisa, kreće u ratni pohod na Indiju. Pomažući kralju Taksili Aleksandar pokorava nekoliko manjih državica u slivu reke Inda, ali na obalama reke Hidaspa nailazi na snažan otpor kralja Pora, koji u bitku ubacuje i 200 slonova. Porazivši uz sopstvene velike gubitke kralja Pora, Aleksandar kreće dalje na istok, sa namerom da niz reku Gang u svom osvajačkom pohodu stigne do Indijskog okeana, ali mu vojska Iscrpljena i bolesna od obilnih monsunskih kiša, preti otvorenom pobunom, pa se odlučuje na povratak. Pre povratka vraća Poru njegovu kraljevinu, kako Taksila ne bi toliko ojačao, da kasnije ugrozi makedonsku Baktriju. Sagradivši u gornjem toku reke Inda flotu od 2.000 brodova, makedonska vojska spušta se niz veliku reku sve do njenog ušća. Odatle jula 325. godine počinje mučan povratak Iscrpljene makedonske vojske.

sl. 9 AE-Trihalkon (4,33 g)

Av: Makedonski štit.

Rv: Makedonski šлем, oko njega slova: B – A.

Peživali otrcani i krajnje Iscrpljeni stižu u grad Suzu tek u februaru 324. godine.

Dok je kralj Aleksandar ratovao u dalekoj Indiji, močna imperija počinje da se rastače. Skiti i Grci na Balkanskom poluostrvu prelaze u ofanzivu, a na širokim prostranstvima Persije lokalni satrapi otazuju poslušnost kralju. Po povratku iz rata Aleksandar je morao primeniti krajnje drastične mere, da bi povratio svoju lični autoritet i ponovo uspostavio državno jedinstvo Carstva. Lokalni satrapi morali su da mu pošalju 39.000 biranih mladića iz svih delova nekadašnjeg Persiskog carstva, koje kralj obučava i

naoružava poput Makedonaca i sa ponosom ih naziva svojim epigonima. Sa novom podmlađenom vojskom kralj planira nove osvajačke pohode, sa namjerom da zagospodari celim tada poznatim svetom.

sl. 10 AE-Dihalkon 15 mm (3,53 g)

Av: Glava Herkula okrenuta desno.

Rv: Orao na snopu munja.

Natpis: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.

Neumorni kralj seli se iz Persepolja u Vavilon da bi u vreme mira lično nadgledao velike melioracione radove u Mesopotamiji. Aleksandar koji je u ratnim pohodima uvek bio na čelu svojih vojnika, trpeći zajedno sa njima glad, žed, studen i vrelinu, u miru se odavao krajnje neumerenom i raskalašnom životu, koji njegov organizam Iscrpljen ogromnim duševnim i telesnim naporima nije mogao izdržati. U toku priprema za osvajanje Arabijskog poluostrva, „car i bog“ Aleksandar III Makedonski se iznenada razboleo i umro u Vavilonu 21. aprila 323. godine, ne napunivši ni 33 godine burnoga života. Ogromno Carstvo, kakvo svet do tada nije video, nije preživelo njegovu smrt. Vojskovode su se medusobno posvadale i uskoro počinje krvava bratoubilačka borba dijadosa (namesnika) za kraljevsku vlast, koja se 301. godine p.n.e. okončava raspadom i podelom Carstva na četiri države: Makedoniju, Siriju, Egipat i Trakiju.

sl. 11 AE-Halkon (1,98g)

Av: Glava Herkula okrenuta desno.

Rv: Herkulovo oružje: toljaga, luk i tobolac za strele.

U brojnim kovnicama novca širom prostranog Carstva za života Aleksandra III Makedonskog i vekovima posle njegove smrti po atičkoj novčanoj stopi (1 stater = 8,5 gr) sa natpisom: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. kuje se novac prikazan na slikama 1-11. ■

Zanimljivosti

Keltsko pleme Skordisci, koje je živelo na teritoriji Srbije, kovalo je srebrni novac po ugledu na grčke tetradrahme, imitirajući glavu Filipa Makedonskog na aversu, a na reversu je nevešto prikazan Jahač na konju. Često se na ovakvim novčićima nalazi i predstava keltskog krsta.

63. MEĐUNARODNI SUSRET NUMIZMATIČARA

SUBOTA 6. DECEMBAR 2008.

HOTEL "SLAVIJA", BEOGRAD

OD 9 DO 15 ČASOVA

SINOVI CARA

LVCIVS SEPTIMIUS BASIANVS MARCVS AVRELIUS ANTONINVS
CARACALA 196-217
PVBLIVS (ILI LVCIVS) SEPTIMIUS GETA (198-212)

Nastavak numizmatičke sage o dinastiji Severa ovoga puta istorijskom neminovnošću obuhvata još dve ličnosti. Prva je Julija Domna (IVLIA DOMNA), majka navedenih careva i kovanja za nju tokom vladavine njenih sinova, a druga FULVIA LAVTILLA, supruga cezara a potom imperatora Karakale.

sl. 1

Imperator Geta, od koga ćemo prvo krenuti samo zbog činjenice da je živeo i vladao samo onoliko dugo koliko je i njegov otac (Septimiije Sever) bio živ, bio je mladi sin Severa i Julije Domne, rođen u Miljanu (MEDIOLANVM) 27. maja 189 godine. Već sa 9 godina (198 g) počinju prva kovanja novca za njega, kada i dobija titulu cezara (sl.1)

sl. 2

Dečački lik sa prvih godina kovanja ubrzano zamenjuje ozbiljno lice sa kratkom bradom i likom sličnim imp. Marku Aureliju. (sl.2)

Kovanja zastupljena kod ovog carskog naslednika uobičajena su za ovaj period: aureus u zlatu, denar i kvinar u srebru, sestercijus, dupondijus (ili as u bronzi). Kao kovnice javljaju Rim i Laodikeje ad Mare (današnja Sirija). Ikonografija na novcu beleži careve titule: CAESAR, PONTIFEX, CONSVL, AVGSTVS, BRITANICVS. (Ovo poslednje zahvaljujući očevim pobjedama u Britaniji, ako se pobjedama mogu nazvati nikad prekinuti ratovi sa divljim plemenom Pikta). Reversne predstave osim blisti dva

brata (Geta i Karakala), ili Gete i oca, Gete i majke, zastupljene su sa: FELICITAS, SPES, CONCORDIA, LAETITIA, LIBERALITAS, PIETAS, NOBILITAS, a ponekada su tu MINERVA, SOL, IANVS... Provincijska kovanja (HADRIANOPOLIS, LAODICEA...) su izuzetno atraktivna jer su ih očigledno radili vrhunski graveri tako da znaju biti daleko lepša, atraktivnija i sa više detalja na reversu, nego što su to emisije iz carskih kovnica.

2:1

sl. 3 Ae. sa predstavom Herkula kako ubija Hidru

Veoma su retki aureusi kao srebrni kvinari imp. Gete. Prvobitni natpisi za života svog oca kao što su FELCITAS SAECVLI ili SPES POPVLI deluju preko nade, nego kao stvarnost, gledajući na odnose u porodici. Ako to posmatramo evidentno je rivalstvo između Karakale i Gete još od detinjstva, koje njihov otac nije uspeo ni da ublaži, a još manje eliminise. Činjenica je da je u tim vremenima Geta bio inferioran kao mladi brat baveći se administrativnim poslovima imperije u odnosu na Karakalu koji je život provodio sa legijama a samim tim imao i njihovu naklonost i podršku.

Samo godinu dana posle smrti svog oca 27 februara 212. godine imperator Geta biva ubijen, bilo po nalogu svog brata Karakale, ili čak i lično od njegove ruke. Umro je na rukama majke Julije Domne koja bi i sam bila likvidirana da nije prečutno «odobrila» zločin svog starijeg sina.

Poznati rimski pravnik Papinijan (PAPINI-ANVS) nije bio te sreće te je odmah likvidiran pošto nije priznao ubistvo Gete kao pravedno i pravno opravdano.

Na taj način izvršena je krvava smena vlasti, a Karakala postao jedini i neprikosnoveni gospodar Imperije.

Osim imena-nadimka Karakala (CARACALLA), koji je dobio kao ljubitelj duge tunike galskog porekla, koju je uobičajeno nosio kao deo garderobe, unoseći tako nove modne trendove u prestoniku, ali i van nje, Karakala je imao još jedan nadimak. Malo je poznato, ali nije bilo ni politički podobno, a još manje korisno za zdravlje, da se taj nadimak pojavi na novcu, te je on krišom i diskretno kružio Imperijom - TARAVTAS.

Taj nadimak davan je izuzetno ružnim i krvljednim gladijatorima rimske arene.

sl.4 dupondius

Posle pokolja u Jorku kao i likvidacijom tista, kasnije i brata, a nakon toga i supruge, neosporno je da je takav nadimak i zaslužio što će vreme i pokazati pošto to nisu bili jedini «krvavi biseri» Severovog sina.

Samostalna vladavina Imp. Karakale kao i kovanje novca započeto je smrću oca 211. godine. Suvladarstvo sa ocem i bratom sada nije postojalo i od 212. godine njegove emisije novca ne razlikuju se bitnije od onih kovanih u periodu od 196 - 212 godine.

Carske emisije kovane su isključivo u Rimu (i možda Laodiceja ad Mare), ali su zato provincijske kovnice: Trakija, Mezija Inferior, Jonija, Bitinia, Karija, Nikeja, Sirija, Filipopolis, Mesopotamija, Fenikija itd... emitovale prelepe bronzone novčiće (sl.5), koji su u 2006. a posebno početkom 2007. doživeli pravi «ekonomski bum» na tržištu Zapadne Evrope, daleko veći nego što je to slučaj sa recimo denarima Imp. Karakale ili čak srebrnim antoninijanima. Popularnost se može meriti sa velikim carskim bronzama (sestercijus, as, dupondijus, koji spadaju u rede) posebno što veći nominalni i prečnici sadrže mnoštvo detalja i likova uz uobičajene grčke natpise.

Ono što karakteriše monetarnu politiku je nedostatak novca, kao za vlade Imp. Septimija Severa ali i njegovo "kvarenje", kada su plemeniti metali u pitanju.

Skupi vojni pohodi protiv plemena: HATI, ALEMANI, KARPI, JAZIGI, PARĆANI... doveli su do toga da se procenat srebra u novcu sveo na polovinu u odnosu na period Republike od samo dva veka ranije, tako da je za vreme Karakale iznosio 50% sa tendencijom daljeg smanjivanja.

sl.5 Ae. kovnica SERDICA, sa predstavom Asklepija na reversu

212. godinu obeležila su dva događaja kao "prirodni" nastavak prethodnih. Posle sedam godina progona na Liparskim ostrvima pogubljena je careva supruga Plautila, zbog zavere iz 205. godine u kojoj je učestvovao a potom i bio pogubljen njen otac Plautijan.

Kovanja za Plautilu vršena u periodu od 202–205. godine i karakteriše ih: denar i kvinar u srebru, aureus u zlatu i sestercijus, dupondijus (ili as) u bronzi.

Karakala 212. godine izdaje edikt pod nazivom CONSTITVTIO ANTONINIANA po kome je skoro čitavo slobodno stanovništvo Imperije dobilo pravo rimskog građanstva. Kažemo «skoro», jer po ediktu to pravo nisu dobili takozvani DEDITICII, termin koji se različito tumači među istoričarima, ali je verovatno

sl.6 bronza sa predstavom Plautile na aversu i Higije (HYGIEIA) na reversu.

da se radi o «neprijateljima države» koji su se predali na milost i nemilost pobediocu. Edikt je u suštini bio fiskalne prirode jer se povećao broj poreskih obveznika, što je bila mera za popunjavanje hronično prazne rimske blagajne. (1912. godine pronaden je papirus koji sadrži znatan deo grčkog prevoda edikta). Edikt dovodi i do kovanja «dvostrukog denara» u srebru koji je tek u srednjem dobio naziv-imenik ANTONINIAN, a da li je to po nazivu edikta (CONSTITVTIO

ANTONINIANA) ili pak po imenu (ANTONINVS) koji je Karakala dodao svim ostalim imenima postaje manje bitno. Karakteristika novog nominala je svega u predstavi na aversu gde je car predstavljen sa zrakastom krunom na glavi a carica sa bistom na polumesecu (simboli Sunca i Meseca-SOL-LVNA) Dvostruki denar-antoninijan u prvim godinama kovanja imao je težinu od 5,0 - 5,10 gr, prečnik 22-24 mm, dok je finoča srebra bila 50%.

Ratujući protiv Jaziga I Gota prezimio je u Nikomediji. Po njegovoj naredbi 215. godine izvršen je strahovit pokolj žitelja Aleksandrije koji su se usprotivili prinudnoj mobilizaciji trupa za njegove predstojeće ratove, da bi već 216. godine zaratio sa Armenijom i Partijom. Promenljiva ratna sreća i zima naterali su ga da se vrti u Nikomediju, gde je i prezimio 216 godinu. Pred obnovu ratnih dejstava, spoleća 217. godine, sklopljena je zavera protiv imperatora na či-

2:1

2:1

sl. 7

Antoninijani su kovani i za cerveu majku Juliju Domnu (sl.8)

sl. 8

Što se tiče reversnih predstava, zastupljeni su: FELICITAS, INDVLGENTIA, LIBERTAS, VIRTVS, FIDES, ASCLEPIVS, SECVRITAS, zatim SOL, DIANA, VICTORIA, SERAPIS, IOVI, itd...

Napuštajući prestonicu 213. godine, a inspirisan osvajanjima na istoku Aleksandra Makedonskog, Karakala se više nikada nije vratio u Rim.

Jem čelu su bili Makrin (MARCVS OPELIVS SEVERVS MACRINVS) kao pretorijanski prefekt, i oficir garde IVLIVS MARTIALIS. Imp. Karakala je ubijen s leda kada je silazio s konja.

Svoj trag u istoriji ostavio je ne samo kroz monetarnu aktivnost, već i nizom zločina i pokolja uzrokovanih svojim fobijama, sujetom, malodušnošću, sumnjičavošću, uz istovremenu samouverenost u svoju veličinu, ali i monumentalnim arhitektonskim zdanjem - čuvenim KARAKALINIM TERMAMA (kupatilom), koje se nalazi u Rimu, i koje i danas svedoči o visokom dometima građevinske tehnike tog vremena.

Istoriji nije poznato šta se dogodilo sa njegovom majkom Julijom Domnom posle smrti najstarijeg sina. ■

Zanimljivosti

Vabalatus, jedan od »protivcareva iz prvih vekova hrišćanske ere, kovao je novac tipa srebrnog antoninijana na istoku današnje Srbije. Ponekad naši numizmatičari nađu na ovaj novčić.

Hiperperon nomizma, zvan i još i »skifat«, vizantijski je novčić od zlata sa manjim dodatkom srebra. U doba dinastije Komnina zamenio je rimski solidus i ostao osnovni čitavog monetarnog sistema hrišćanskog sveta sve do doba dinastije Andela, koji su ga obezvredili kvarenjem finoča zlata u njegovoј leguri.

Kosmički motivi u srpskoj srednjovekovnoj numizmatici (II)

Zajednički novac despota Jovana Olivera (sredina XIV veka) i Vukašina Mrnjavčevića (sl. 17-18).

Na aversu krst čiji se kraci završavaju kratkim debelim poprečnim crtama. Iz njih polaze dva reljefna lista koji se završavaju sa tri dela. Listovi se savijaju na suprotne strane. Između krakova natpis DES/POTIO/ANVLR/KA ŠN. U sredini krsta petokraka zvezda. Dimitrijević naglašava izuzetnu perspektivu u četiri plana koja se opaža na ovom novcu (pozadina, reljefno izrađeni poprečni deo krsta, preko njega položen vertikalni deo, i najzad zvezda).

sl. 17-18

Na reversu, car (Dušan ?) sa krunom od koje vise prepandulije sa dva zrna na krajevima i zrnastim nimbusom. Vladar stoji obučen u divitision sa manjakom i lorosom i donjom ukrašenom bordurom (obytoki). U dnu haljine sa obe strane nastavci koji verovatno predstavljaju delove jastuka na kome stoji. U desnoj ruci skiptar sa krstom. Preko leve ruke kojom se podbočio visi loros i završava se ukrasom u vidu tri grupisane tačke. Do vladara, levo i desno, petokraka zvezda.

U Katalogu srpskog srednjovekovnog novca (Dimitrijević 2001), usamljena zvezda se prvi put pojavljuje na vrsti D 5 kralja Uroša I. Na ovim dinarima, javljaju se različite slovne oznake i znaci, a među njima i šestokraka zvezda. Marić napominje da je zakupac kovnice «označen šestokrakom zvezdom ispod

levog laka Isusa», a Dimitrijević ističe da se ovakve oznake «vezuju za zakupce kovnica, nadzornike kovnica, rezače kalupa i zlatare koji kuju novac».

Sa razlogom, šestokraka zvezda se prvi put javlja pored Hrista, a kada je na prednjoj strani novca (aversu), onda je pored svetog Stefana. Kasnije, nalazimo je i pored vladara. Na dinarima kralja Milutina po prvi put se, na novcima gde mu zastavu predaje sveti Stefan, zvezda Javlja na kraljevoj strani, ali kao petokraka simbol ljudskog mikrokosmosa.

Novac Marka Vukašinovića i despota Stefana Lazarevića (1402-1427). (sl. 19-20)

Levo: Hrist sa sa zrnastim nimbusom, u hitonu sa himationom, stoji ispred supedaneuma. Levom rukom drži Jevangelje ukrašeno sa pet dragih kamenova, desnom blagosilja. U supedaneumu, levo i desno petokraka. Levo od njega tri a desno četiri takve zvezde.

sl. 19-20

Desno: Hrist sa zrnastim nimbusom, u hitonu sa himationom, sedi na prestolu sa visokim naslonom. Levom rukom drži Jevangelje ukrašeno sa pet dragih kamenova, desnom blagosilja. Levo i desno po dva detalja, koji uneškoliko izgledaju kao oblačili.

Novac despota Stefana Lazarevića. (sl. 21-22)

Na aversu, despot Stefan Lazarević, golo-glav, u vlasteoskoj haljini, stoji. Desnom rukom drži skiptar sa dvostrukim krstom. Kod levog laka šestokraka zvezda. Natpis DESPOTS/TEFAN.

Na reversu Isus Hristos sa zrnastim nimbusom u hitonu sa himationom, stoji u mandorli. Levom rukom drži Jevangelje ukrašeno sa pet dragih kamenova, desnom blagosilja. Sa obe strane, unutar mandorle, po tri šestokrake zvezde.

Novac despota Stefana Lazarevića (sl. 23-24).

Levo: Natpis u četiri reda GNb/DESPO/TSTEF/ANb. Sa leve i desne strane reči G[OSPODI] Nb, po jedna šestokraka zvezda.

Desno: Natpis u tri reda DE/SPO/Tb. Kao ukras, u prvom i zadnjem redu, pre početka i kraja teksta, šestokraka zvezda (prva levo se ne vidi). U srednjem redu po jedan krin.

Novac despota Stefana Lazarevića (sl. 25-26).

Na aversu šestokraka zvezda, sa natpisom DESPOT u kracima.

Na reversu, šlem sa volujskim rogovima okrenut desno. Do šlema levo D, desno E. Iznad rogova ukras od četiri tačke. Levo i desno i ispod slova D po jedna petokraka zvezda; dole, Sunce.

U docnijem periodu, broj zvezda počinje da se uvećava. Kod Stefana Dečanskog, po prvi put se vide dve šestokrake zvezde, u Isusovom prestolu, levo i desno. Kod Dušana, umesto bogobožljivo korišćenog simbola, one postaju dekorativni element sa obe strane čekrkli čelenke.

Novac despota Stefana Lazarevića (sl. 27-28).

Levo: Šestokraka zvezda.

Desno: Ravnokraki krst preko četvorougaone strukture. U četiri polja po dve grupe sa po tri tačke; između njih šestokraka zvezda.

Novac despota Stefana Lazarevića (sl. 29-30).

Levo: Krst, među kracima četiri šestokrake zvezde.

Desno: Tri petokrake zvezde poredane u obliku trougla. ■

Dve retke akče kovane u Srbiji za vreme Osmanlija

Kao i ranije, tokom poslednje decenije prošlog veka, tako i proteklih desetak godina, pokušavao sam da otkupim sve ponudene nalaze turskog novca. Za te nalaze nisu bili zainteresovani muzeji a ni kolekcionari, jer je još uvek mali broj onih koji znaju da pročitaju i protumače tekst pisan arabikom.

Prilikom svakog novog nalaza antičkog ili srednjovekovnog novca ustanovi se postojanje novog tipa ili nove varijante. Veći broj tipova i varijanti srednjovekovnog novca - posebno pronađeno na tlu Srbije za nas je posebno zanimljiv. Pre par godina uspeo sam da otkupim dva vrlo zanimljiva nalaza turskih akča. Prvi je, prema izjavi nalazača, pronađen na potezu Beograd – Novi Sad, a drugi u okolini Pozarevca.

Belgrad 926 AH

Prema mom mišljenju prvi nalaz je izuzetno zanimljiv. U njemu sam ustanovio akču koja je otkovana u Beogradu krajem vladavine Sulejmana I (1521-1566). Verujem da je ona otkovana u Beogradu, krajem III (poslednjeg) perioda kovanja akča a pre dolaska sultana Selima II (1566-1574). Neposredno pre smene na turskom prestolu i smrt sultana Sulejmana I.

Kao što se može videti na fotografiji, natpis na averse akče je: *Sultan Sulejman bin Selim han*, na reverse je: *'Azze nasara duri be Belgrad sene 926'*. Ovakav tip reversa je korišćen i u drugim kovnicama, ali do danas nije registrovan kod akča iz kovnice Beograd (turski = Belgrad). Od ranije znamo da su kovnice plaćale taksu za dozvolu za kovanje novca. Ono je bilo regulisano, kako težinom akča, tako i smešom metalata za kovanje (srebra + bakra), kao i ukupnom težinom za dozvoljen otkov (turski = bir nobet hasil olur) i tipom reversa i aversa. Na osnovu svih izloženih činjenica, lako možemo zaključiti da je akča verovatno otkovana avgusta 1566. Samo prilikom vanrednih situacija, prekidano je kovanje za koje je već uplaćena taksa (nov tip reversa). Zato je akča vrlo retka a nije "uspela da se udalji" tokom razmene (kupovine, Isplate) van beogradske nahije (oblasti). I zato smatram da je nalaz ove akče jedan od najznačajnijih za razumevanje istorije kovanja u Beogradu,

Kuçayna 926 AH

za poslednjih par godina u vreme rane vladavine turaka.

U svojoj kolekciji posedujem 50- tak akča otkovanih u Beogradu tokom vladavine Sulejmana I, više od bilo koje kolekcije u svetu. Imam uvid u skoro sve značajnije kolekcije, ali niko ne poseduje takvu akču.

Druga akča je takođe pronađena u nalazu, koji sam otkupio pre 5-6 godina. Ni ona nije do danas registrovana, otkovana je u poslednjem periodu vladavine sultana Sulejmana I, u kovnici Kučajna (turski = Kuçayna). Natpis na aversu je: *"Sultan Sulejman bin Selim han"* a na reverse je natpis: *'Azze nasara duri be Kuçayna sene 926'*. Do 1989 godine ime ove kovnice je tumačeno kao Kočane (u Makedoniji). Danas, kada je dokazano da je to ustvari kovnica u Kučevu, koje je tada (za vreme sultana Sulejmana I) bilo jedan od najbogatijih nalazista srebra i zlata u ovom delu Osmanlijskog carstva. Za razliku od prve akče (gore navedene) za ovu se ne može ustanoviti kada je tačno otkovana. Jedino se zna da je kovnica za vreme Sulejmana I radila u period od 1555 -1566. Bez obzira što se može utvrditi tačna godina kovanja akča je izuzetno retka. Na osnovu uvida u kolekcije širom sveta ustanovio sam da ni tu akču kao i prethodnu niko ne poseduje. ■

Zanimljivi novac Mrnjavčevića

Kada je Uroš postao srpski Car, on je Vukašina, oca kraljevića Marka, obdario kraljevskom vlaštu. To je značilo i darovanje legalnog prava kovanja novca Vukašinu, baš kao i njegovom bratu, Despotu Uglješi. Danas se njima pripisuje redak primerak dinara, na kome je prikazan krst u vidu drveta života sa zvezdom petokrakom u centru, što je izuzetno retka predstava u ikonografiji XIV veka, u kome su ovi velikaši živeli.

sl. 1 Zajednički novac despota Jovana Uglješe i kralja Vukašina

Posle tragične pogibije Mrnjavčevića, njihove zemlje su pale pod tursko ropstvo. U vekovima tog ropstva, srpski narod, ali i svi drugi hrišćanski narodi Balkana rado su se sećali sina kralja Vukašina, Kraljevića Marka, koji je, mada turski vazal, štitio narod i svetio se za turski zulum. Marko nije ostavio potomstva, ali mu je narod načinio veličanstveni spomenik, slaveći ga poetski kao velikog junaka i svoga vernog zaštitnika.

Marko je darovao sirotinju, pomagao manastire, na čijim zidovima su freskopisci ostavili njegov vredni lik koji se i danas dobro poznaje.

sl. 2
Freska Kraljevića Marka,
Markov manastir, Makedonija

I Kraljević Marko je kovao srebrne dinare kao i njegovi stari, ali su oni danas veoma retki. Domači autori poznaju nekoliko tipova njegovog novca, a pojedini smatraju da Kraljeviću Marku treba pripisati i srebrni dinar sa natpisom «V Hrista Boga blagoverni kralj i kraljica», za kojeg se ranije jednodušno smatralo da ga je kovao kralj Vukašinu. Taj dinar, na kome se na kraju natpisa raspoznaće «...i kraljica», pojavio se na našoj protekloj aukciji.

sl. 3 Dinar Mrnjavčevića – kralj i kraljica

I narodna poezija pozna je koliko je Kraljević Marko bio blagonaklon prema svojoj majci Jevrosimi. Postoji mogućnost da je «Jevrosima majka» i sama kovala novac s natpisom: «Blagoverna kraljica», odnosno da ga je kovala i supruga Kraljevića Marka, Jelena. Jedan primerak ovog tipa srebrnog dinara se takođe pojavio na našoj prošoj aukciji:

sl. 4 Dinar Kraljice Jelene ili Jevrosime

Postoji i tip srebrnog dinara, kojeg su kovali srpski velikaši iz roda Mrnjavčevića, čiji natpis se tumači: «Kraljica Jelena».

sl. 5 Gropin dinar

Na protekloj numizmatičkoj aukciji imali smo priliku da vidimo i dinar srpskog srednjovekovnog velikaša Grope.

Gropa je bio zet nekog Rankovića za kojeg se tek toliko zna da je bio rodak Kraljevića Marka. Gropa je bio srpski velikaš, koji je preko žene bio u srodstvu sa Mrnjavčevićima i veoma čudi to što danas neki smatraju da je njegovo drevno ime Arbanaško, pa pogrešno smatraju da Gropa nije pripadao našem narodu, samo zahvaljujući drevnom imenu koje im «zvuči» arbanaški.

Posle smrti Kraljevića Marka i njegovog brata Andrije, nestalo je Mrnjavčevića i niko nije nastavio kovanje dinara na njihovoј zemlji koja je potpuno pala pod tursku okupaciju. Do oslobođenja od turaka, na teritoriji koja je nekada pripadala Mrnjavčevićima kovale su se samo turske akće. ■

SND na Sajmu knjiga

Orden, Numizmatičar i ostala izdanja) koja su izazvala veliko interesovanje, naročito mladeg dela publike. Mnogobrojni posetnici su tako imali prvi put priliku da se upoznaju sa pojmom «numizmatičar», našim izdanjima, sa terminima sastanaka SND kao i sa radom Društva i njegovim ostalim aktivnostima.

Srpsko numizmatičko društvo je ove godine od 20. do 26. oktobra po prvi put učestvовало на Međunarodnom sajmu knjiga u Beogradu. Na taj način smo velikom broju posetilaca učinili dostupnim publikacije našeg Društva (Dinar,

ŠTA SU TO FRIZATICI

sl. 1 Akvileja pellegrino denar

Numizmatičari kod nas često nallaze na srednjovekovne novčiće, koji su veoma različiti, a o njima gotovo ništa ne znaju. Među takvima, česti su mali srednjovekovni srebrni denari, koji na aversu imaju poprsje rimokatoličkog crkvenog velikodostojnika, a na reversu friz romaničke katedrale sa rotondama između dva zvonika.

sl. 2 Akvilejski denar XII vek

sl. 3 Frizaška imitacija akvilejskog denara

Najčešće se radi o «frizatima». Naime, mali srebrni dinari lakši od jednog grama, koje je kovao akvilejski patrijarh u XII veku, postali su popularno platežno sredstvo među panonskim nakupcima govedine. Iz ovog razloga, slizereni salcburškog episkopa, kovali su novac koji je najpre bio nevešta kopija akvilejskih denara. Ovakvi «imitativni tipovi» su bili robusniji od akvilejskih, ali od dobrog srebra, pa su i oni rado

prihvaćeni u trgovini, naročito zbog toga što je težina akvilejskih denara opadala.

frizaške: Petau (Ptuj), Windischgrac (Slovenj Gradec), Lajbah (Ljubljana), Krems, Gutenvert, Salzburg...

sl. 4 Frizaška imitacija akvilejskog denara

sl. 5 Guttenwert denar

sl. 6 Salzburg denar

sl. 7 Windischgratz denar

Imitativni tipovi akvilejskih denara su se prvo kovali u gradu Frizahu (Brežje), radi čega se i zovu *frizatici*. Ubrzo su biskupi, pa i vojvode sa područja današnje Slovenije i Austrije, počeli da kuju slične tipove novca, a na njima su rado razvijani i drugi motivi: vojvoda umesto biskupa na aversu, a na reversu umesto katedrale, nalazile su se razne religiozne i heraldičke predstave.

Ovaj novac saobraćao je tokom Srednjeg veka i po severnim oblastima današnje Srbije, a frizatike su kovali i srednjovekovni madarski kraljevi. Čak i duboko u unutrašnjosti Balkana, na sastancima numizmatičara nade se ovakvih novčića. Danas nam oni svedoče o nekada živoj trgovini Panonije sa alpskim područjem, ali i sa Balkanom. ■

D. K.

sl. 8 Krems denar

sl. 9 Laibach denar

Bilo je mnogo kovnica koje su kovale denare po uzoru na

Zanimljivosti

Julijus Nepot je bio rimski kralj (rex) koji je vladao u Jugoslovenskim krajevima pred propast Zapadnog rimskog carstva. Njegovi novčići su veoma neugledni, a zlatnike je nemoguće naći.

HRONOLOGIJA RAZVOJA NOVCA PRIKAZANA IZABRANIM DATUMIMA IZ NJEGOVE ISTORIJE

(I)

Primitivan ili pranovac, kao posebna vrsta robe, pogodna za opštu razmenu, počeo je da se izdvaja posle prve velike podele rada u društvu, kada se od lovaca skitača i sakupljača plodova izdvojila najpre grupa stočara, oko VIII-X milenijuma pre n. e., docnije grupa zemljoradnika, oko III - IV, a još docnije, posle III milenijuma p. n. e i grupa zantalija.

sl. 1 Kineski novac iz XI veka p. n. e. u obliku raznih alatki, bez natpisa

Posle ovih podela rada u društvu, razmena dobara - trampa postala je stalni društveni proces. Tokom vremena trampa je prerastala u pranovčanu razmenu u kojoj pranovac poprima oblik koji je naročito podoban za funkciju opšteg ekvivalenta - obični i plemeniti metali.

Oko 2.000. godine p.n.e ljuštute kauri puža vrše ulogu novca u Kini.

Oko XI veka p.n.e Javlja se prvi pranovac u Kini iz bronze, u obliku alatki (umesto u obliku šipke), bez natpisa.

Oko VI veka p.n.e na modifikovanim oblicima novca zapažaju se natpisi radi povećanja praktičnosti. Oblici alatki iz bronze (sekire, noževi) nalaze primenu i u Evropi kao oblici pranovca.

Oko VII veka p.n.e Javlja se prvi kovani novac u basenu Sredozemlja, u Maloj Aziji (Lidijski i Foka), u Joniji iz elektruma i u Aragosu na Peloponezu i ostrvu Egini (iz srebra).

UVI veku p.n.e prvi put se pojavljuje **drahma** (prvo oko 6,28 g, docnije 4,36 g srebra; **darik** (8,4 g zlata) i **sikal** 5,6 g srebra, oba u Persiji. Jedan darik vrednovan je kao 20 sikala.

Oko 560. godine p.n.e: za vreme kralja Lidijskog Kreza (561–546) uspelo je iz mase rastopljenog elektruma izdvojiti posebno zlato i posebno srebro. Iz njih su iskovani posebno zlatnici i posebno srebrnici.

Oko V veka p.n.e pod imenom **kăš** i **chi'en** poznati su kineski bronzani primeci novca sa četvrtastim otvorom u sredini. Oni potiskuju kauri školjke i pranovčane oblike. U to vreme u Atini se na aversu drahme prikazuje glava boginje-device Palade Athene i to je prvi primer prikaza ljudske glave na novcu. Docnije je na reversu prikazana sova, grančica i plod masline. Ovaj osnovni lik drahme nije u Atini menjан za više stotina godina.

Oko 450. godine p.n.e započinju kovanja novca-sitnине iz bronce u polisima Južne Italije, kojim se nepraktično male nominale iz srebra potiskuju iz upotrebe.

sl. 2 Rimski bakarni novac tipa AS (AES)

400 - 269. godine p.n.e u republikanskom Rimu koristi se bakarni novac tipa **es grave**, sa različitim težinama tj. nominalama. To su bili liveni komadi natprosečno velikih težina.

269.-211. godine p.n.e period je kada u Rimu počinje kovanje **denariusa**, najveće i najvažnije srebrne nominale republikanskog perioda, uključujući početni deo imperijalnog perioda Rima.

Oko 130. godine p.n.e pri kineskom imperatoru Wu (140-86), započela je izrada novčanica od krvna posebne vrste belog Jelena.

sl. 3 Srebrni denar republikanskog perioda

Oko 48. godine p.n.e Pod Julijem Cezarom (100-44) započeto je kovanje **aureusa** u velikim količinama (lako su aureusi u skromnim količinama kovani i pre Cezara). Otkrivena skrovišta ukazuju na njihovu rasprostranjenost korišćenja, duž puta svile do Indije i do Dalekog Istoka, što važi i za aureuse Oktavijana Avgusta.

Od 44. godine p.n.e do 14. godine nove ere Oktavijan Avgust preuzima pravo isključivog kovanja zlatnika i srebrnika. Kovanje bakarnog novca prepusteno je Senatu.

60. godine Neron (54-69) je prvi Imperator koji je izveo devalvaciju **denariusa** od 1/84-tog dela funte (4,34 g) na 1/96-ti deo funte (3,49 g), ali mu je i finoču redukovao sa 100% na 90%.

214. godine: U nastavljenim kovanjima denarius je stalno gubio na finoči srebra. Novčana katastrofa Rima bila je na vidiku. Nju je ublažio Karakala povlačenjem denariusa, a uvedenjem **argenteusa antoninianusa**, nominalne vrednosti dva denariusa, ali po sadržini srebra samo 1,5 denariusa, uz sadržaj 35% srebra i 65% bakra.

III vek: U periodu tzv. vojničkih Imperatora, posle 250. započinje potpuni raspad novčanog sistema Rima. Nekadašnji srebrnici se kuju iz bakra, a samo se oblažu tankim listićima srebra. Pad novčane vrednosti izaziva porast skupoče do granica podnošljivosti.

sl. 4 Aureus Oktavijana Avgusta

301. godine novu novčanu reformu započinje Dioklecijan (284-305) izdavanjem edikta o najvišim cenama. U ediktu obuhvata i cenu srebra i bakra, čime je dat osnov za buduća kovanja srebrnog

novca, čije kovanje, međutim, nije započeto. Dioklecijan je delom zaustavio inflaciju kovanjem novih nominala iz bakra: veću nominalu od oko 10 g, i manju od oko 2 g. Docnije je težoj nominaciji smanjena težina, prvo na 8 g, još docnije i ispod te vrednosti. Zbog nestabilnosti utvrđene težine bakarnog novca nije se mogla odrediti težina odgovarajućeg srebrnog, odnosno zlatnika, pa oni nisu ni kovani masovno. Zbog toga je bakarni novac koji je služio za plaćanje većih sumi i za tu svrhu pakovan u vrećice (folles), primio ime - **follari**.

U Rimskoj Imperiji Konstanin Veliki (306-337) 314. započinje, a 324. dovršava novčanu reformu. Uvodi novi zlatnik **solidus** težine 4,55 g, i njegovu polovinu i trećinu kao frakcije. Uveo je i novi novac od srebra, težine dvanaestine solidusa – **miliarense**, i frakcije: **pola miliarense** i **siliqve**. Nastavio je kovanja bakarnog novca primljenog iz perioda Dioklecijana u naslede i dao mu imena: **malorina pecunia** i **cententionales**.

Oko 570. g. za vreme kralja Leovigilda (567-586) po prvi put je prikazano ime kralja na zapadnogotskim trećinama solidusa – **trientenima**.

sl. 5 Antoninian Karakale - novčana reforma - uvodenje duplog denara

VII-VIII vek. Ekspanzija merovinškog kovanja zlatnika posredstvom privatnih kovanja mnogobrojnih zlatara. Ovi brojni monetari naznačivali su svoje ime na zlatnicima koje su iskovali.

VII vek: Arapi usvajaju oko 693. g. za vreme dinastije Omajada, kovanje zlatnog **dinara**, po uzoru na solidus, odnosno u periodu Vizantije, na tzv. **bezant**, srebrni dirhem po uzoru na grčku drahmu i bakarni **fels** po uzoru na Vizantijske follese.

IV-XIII vek: Posle niza domorodačkih dinastija, kovanja dinastije Kušana u Indiji nastavlja dinastija Gupta, i taj period (320-535) se smatra «zlatnim vekom» zavičajne indijske umetnosti u minijaturi numizmatike. Njihovo kovanje zlatnika, lako čisto hindustansko, različito je po tipovima, sa likom vladara u velikom broju poza (u lovu na lavove, vladar na konju i mnoga druga). Još dugo posle smene ove dinastije, podražavanje njihovog novca se nastavlja, a era Gupta je u datiranju docnijih kovanika korišćenja sve do XIII veka.

VIII vek: Godine 781. Karlo Veliki izvodi monetarnu reformu i uvodi monometalizam srebra.

Funta novčana odgovarala je vrednosti funte težine srebra (većina numizmatičara usvaja da je to 409,32 g). Ova se denominacija nije kovala, već se delila na 20 šilinga, koji se takođe nisu kovali, ali se 20 šilinga delilo na 240 deniera, svaki težine 1,705 g, koji su se kovali.

sl. 6 Novac dinastije Merovinga od elektruma; privatna kovanja mnogih zlatara

IX vek: U Kini započinje proizvodnja i opticanje papirnog novca kao vlastova priznаницa po deponovanom novcu u nadležnim državnim ustanovama. Najstariji sačuvani primeri potiču iz epohe Hung Wua (1368–1392).

X vek: Monetarni sistem Karla Velikog je, posredstvom Normana, uveden u Englesku, pri čemu se funta delila na 20 shillinga ili 240 penija. Samo su peniji kovani.

sl. 7 Arapski novac po uzoru na Vizantijski folis

XI vek: Arapi (Mavari) kuju u Španiji od 1087. zlatničke marabotino, po uzoru na arapski dinar (4,55 g), čije podražavano kovanje prihvataju španski feudalci, ali pod imenom maravedi. U ponavljanim kovanjima, dodavanjem srebra, Španci smanjuju finoču zlata maravediju pri svakom novom kovanju, čime se maravedi prevodi u srebrnik. Dodavanjem bakra pri svakom novom kovanju, maravedi se prevodi prvo u kovanik iz bilona i oko 1450. g. u kovanik iz bakra. Godine 1497. uveden je nov zlatnik, excelente, pri čemu je utvrđen odnos: 375 maravedija = 1 excelente. Bakarni maravedi kovan je do 1854. kada je uveden decimalni sistem, a kovanje maravedija je prekinuto. Zlatnik maravedi, obnovljano kovan od XI-XIX veka, predstavlja primer sudbine svih ostalih kovanika da im sopstvena i kupovna vrednost polako opadaju tokom ponavljanja kovanja i da im se vrednost smanjuje na minimum, pre povlačenja iz opticanja. Do pred kraj drugog milenijuma, čovečanstvo nije rešilo problem održanja

konstantne sopstvene vrednosti ni jedne vrste novca za dugi period. U nemačkoj numizmatici je ovaj problem poznat pod pojmom večiti fening. Sudbinu maravedija dele u načelu i peni, talir i dr. sa opticanjem od više vekova.

IX-X vek: U jednom propisu Karla Velikog iz 805. naloženo je da je pravo kovanja novca dozvoljeno još samo palatinu = najvišem državnom velikodostojnjiku, zameniku kralja. Ovaj propis u Nemačkoj nije uvažavan.

930. godine započinje kovanje novca u Češkoj (Bohemiji) za vreme vlade Boleslava I (929–967).

Oko 975. godine počinje prvo kovanje poljskog novca za vreme vlade Mieszka I (960–992).

988. godine u Rusiji, veliki knez kijevske Rusije, Svjetoslavič Vladimir, po vizantijskom ugledu, započinje kovanje srebrnog novca.

1045. godine u staronemačkim izvorima se prvi put pominje marka kao težinska jedinica na tlu ondašnje Nemačke. Tokom XI i XII veka marka potiskuje karolinšku funtu kao osnovu za određivanje težine novca.

Oko 1130. godine počinje period kovanja brakteata i marke Meissena.

1180. godine za vreme engleskog kralja Henrika II (1154–1184) u Engleskoj je kovan peni skoro iz čistog srebra, koji je poznat i po imenu sterling, koji je rado priman i u Nemačkoj i Rusiji.

sl. 8 Groš Enrika VI

XII vek: Radi potrebe razvoja trgovine sa levantom u Đenovi i drugim gradovima Italije, su od 1172. godine započeta kovanje srebrnog groša, ekvivalentnog sa 12 deniersa pikolija. Gros Turenensis je francuski groš. ■

Podaci korišćeni u ovom članku preuzeti su iz radnog materijala za »Enciklopediju numizmatike« koji je Društvu poklonio naš član pok. Vladimir Mudri.

Klasifikacija pečata sa novčanica stranih zemalja nakon Prvog svetskog rata, koji pripadaju srpskoj notafiliji (I)

Prvi svetski rat ostavio je značajne tragove i u srpskoj notafiliji. Tokom rata, na teritoriji okupirane Kraljevine Srbije pored srpskih dinara bile u opticaju i novčanice okupatorskih zemalja – Austrougarske, Bugarske i Nemačke.

Pored toga, i cela Vojvodina bila je u sastavu Austrougarske i samim tim i na njenoj teritoriji su bile u opticaju austrougarske krune.

Kako bi kontrolišale novčanu masu u opticaju i sprečile unošenje okupatorskih novčanica iz drugih zemalja, vlasti novostvorenog Kraljevstva SHS odlučile su da prebroje i verifikuju sve okupatorske novčanice na svojoj teritoriji. Verifikovanje je vršeno u dva navrata: prvo u periodu od 25. 12. 1918 do 31. 1. 1919. (produženo u februaru zbog velike količine novca u opticaju) i drugo u periodu od 26. 11. 1919. do 11. 1. 1920. (produženo do 10. 3. 1920) [1].

Novčanice su verifikovane pečatima koje su nanosile civilne i vojne vlasti, ministarstvo finansija,

banke, itd. Pečati se među sobom razlikuju po natpisu i stilu, a naročito po imenu odgovornih institucija, mestu u kojem je pečat nanošen, obliku pečata i državnim obeležjima. Pečati su nanošeni na novčanice okupatorskih zemalja: Austrougarske, Bugarske i Nemačke, ali i na novčanice Rumunije [2] sa kojom je Kraljevstvo SHS ušlo u oružane sukobe nakon Prvog svetskog rata. Broj vrsta pečata i broj mogućih kombinacija novčanica-pečat veoma je veliki što čini proučavanje i klasifikaciju pečata kompleksnim. Na žalost u dostupnoj literaturi praktično je nemoguće naći dovoljno podataka o broju i tipovima pečata, tako da je ova oblast notafilije u Srbiji ostala ne samo nedovoljno istražena, nego zbog nedostatka literature na neki način i zapostavljena. Cilj ove serije tekstova je pomoći kolekcionarima u proučavanju i razumevanju ovog dela naše notafilije.

Pod pečaćenim novčanicama koje pripadaju srpskoj notafiliji podrazumevaju se:

1. Novčanice koje na sebi nose pečate koje su nanosile civilne ili vojne vlasti Kraljevine Srbije bez obzira da li su pečati nanošeni u mestima koja se danas nalaze na teritoriji Republike Srbije, ili ne
2. Novčanice koje na sebi nose pečate koje nisu nanosile vlasti Kraljevine Srbije, ali su pečati nanošeni u mestima koja se danas nalaze na teritoriji Republike Srbije
3. Izuzeci – novčanice koje nisu pečaćene u okviru zvaničnog verifikovanja koje je odobrilo Ministarstvo finansija Kraljevstva SHS

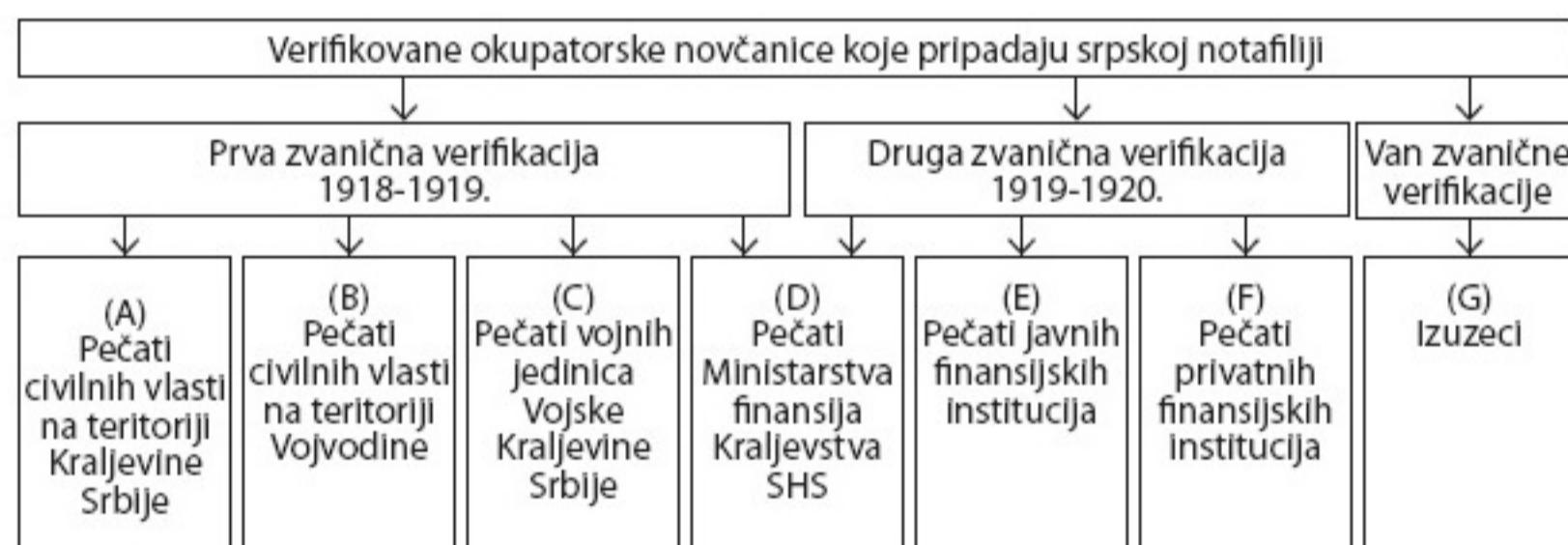
Novčanica od 1.000 kruna sa pečatom Ministarstva finansija

Vodeći računa o komplikovanim geopolitičkim prilikama nakon Prvog svetskog rata, a na osnovu pregleda i njihove stilske analize pečati se mogu svrstati u sledeće kategorije:

- (A) Pečati nanošeni od strane civilnih vlasti Kraljevine Srbije tokom prve verifikacije 1918-1919. godine; ovi pečati su nanošeni u mestima koja se danas nalaze na teritorijama Centralne Srbije, Kosova i cele Republike Makedonije; na ovim pečatima, sa retkim izuzecima, nalaze se obeležja Kraljevine Srbije – Ime i grb
- (B) Pečati nanošeni na teritoriji Vojvodine tokom prve verifikacije; ove pečate u Banatu i u Bačkoj nanosile su civilne vlasti Kraljevine Srbije, ali je upadljivo otsustvo državnih obeležja i mogu biti na srpskom ili mađarskom jeziku; pored ovoga u Sremu su nanošeni pečati sa hrvatskim državnim obeležjima i na hrvatskom jeziku
- (C) Pečati nanošeni od strane vojnih vlasti Kraljevine Srbije tokom prve verifikacije 1918-1919. godine; ove pečate nanosile su vojne jedinice tokom uspostavljanja uprave i granice sa Rumunijom u Banatu; pored imena vojnih jedinica na ovim pečatima se mogu naći i imena mesta koji se danas nalaze na teritoriji Repu-

- (D) blike Srbije, ali i imena mesta koja danas pripadaju susednim zemljama
- (E) Pečati nanošeni od strane Ministarstva finansija Kraljevstva SHS tokom prve (1918-1919) i druge (1919-1920) verifikacije; broj vrsta pečata koje je nanosilo Ministarstvo finansija je veoma mali što opravdava objedinjenje pečata prve i druge verifikacije u jednu jedinstvenu kategoriju
- (F) Pečati nanošeni od strane raznih javnih finansijskih institucija (sreskih i opštinskih finansijskih uprava, itd) tokom druge verifikacije 1919-1920. godine, bez obzira na teritoriju
- (G) Pečati nanošeni od strane raznih privatnih finansijskih institucija (banaka, zadruga, štedionica itd) tokom druge verifikacije 1919-1920. godine, bez obzira na teritoriju
- Izuzeći; u ovu kategoriju spadaju pečati nanošeni u Metohijskom okrugu i pečati koji nisu nanošeni u okviru zvaničnog verifikovanja okupatorskog novca tj. pečati na ruskim rubljama nanošeni na Solunskom frontu [3], i pečati nanošeni u Srpsko-mađarskoj republici Baranja-Baja (Baranya-Baja i Szerb-Magyar Köztársaság) 1921 [4].

Navedene kategorije shematski su prikazane na sl. 1.

sl. 1 Kategorije verifikacionih pečata na teritoriji Srbije

Uvod u dalju podelu pečata civilnih vlasti na teritoriji Kraljevine Srbije (kategorija "A") obraden je u tekstu koji sledi, sama podela biće detaljno prikazana u sledećem broju, dok će ostale kategorije ("B"-“G”) biti predstavljene u narednim brojevima “dinara”.

A: Pečati civilnih vlasti na teritoriji Kraljevine Srbije nanošeni tokom i verifikacije

Pod teritorijom Kraljevine Srbije podrazumeva se teritoriju koja je pripadala Kraljevini Srbiji na kraju Prvog svetskog rata, uključujući teritorije pripojene direktno od Bugarske (Strumčki i Bosilegradski srezovi, i deo teritorije u Negotinskoj Krajini), ali bez teritorija koje su proglašile ujedinjenje sa Srbijom na kraju rata (Crna Gora, Srem, Banat i Bačka), (videti sliku 2). Ta teritorija približno obuhvata

oblast današnje Republike Srbije južno od Save i Dunava bez nekadašnjeg Metohijskog okruga koji je pre rata pripadao Kraljevini Crnoj Gori i manjim delom Albaniji. Takođe u teritoriju Kraljevine Srbije bila je uključena i cela teritorija današnje Republike Makedonije. Prvo verifikovanje neprijateljskog novca za teritoriju celog Kraljevstva SHS (pa samim tim i Kraljevine Srbije) inicirano je naredbom ministra

finansijski br. 1263/1918 [4] o žigosanju austrougarskih kruna i bugarskih leva od 12. decembra 1918 [1]. Prema navedenoj naredbi, verifikovanje je bilo povereno civilnim vlastima i trebalo se izvršiti nanošenjem specijalnih pečata. Pored austrougarskih kruna i bugarskih leva, pečati su stavljeni i na nemacke marke ali i na rumunske leje [2].

sl. 2 Približna podela Kraljevine Srbije između Austrougarske i Bugarske u I sv. ratu i okruzi 1918.

Tokom prve verifikacije na teritoriji Kraljevine Srbije ukupno je verifikovano 421 milion kruna, 50 miliona leva i neznatna količina maraka [1], dok o lejima nema nikakvih podataka. Za verifikaciju su koršćene različite vrste pečata koje su stavljanе na novčanice, nezavisno od zemlje porekla novčanica. Time je stvoren veliki broj mogućih kombinacija, ali ipak, neke kombinacije se rede nalaze dok su druge češće, što uglavnom zavisi od geografskog položaja mesta u kome je pečat nanošen. Stoga, da bi se bolje proučila retkost određenih kombinacija pečat-novčanica, neophodno je videti kako je Kraljevina Srbija bila podeljena između okupatorskih zemalja.

Austrougarska je deo Kraljevine Srbije koji je okupirala organizovala kao jedinstveni Carski i kraljevski i vojni generalni guvernman sa sedištem u Beogradu [5]. Guvernman se sastojao od 12 okruga sa sedištima u (I) Beogradu, (III) Valjevu, (VII) Kragujevcu, (VIII) Kruševcu, (X) Milanovcu (Rudnički), (XI) Mitrovici (Zvečanski), (XIV) Novom Pazaru (Raški), (XIX) Prijeplolu, (XXII) Smederevu, (XXVI) Užicu, (XXVII) Čačku i (XXVIII) Šapcu pri čemu su se granice

okupacionih okruga uglavnom poklapale granicama okruga Kraljevine Srbije (videti sl. 2). Izuzetak je bio okrug Kruševački kojem su pripojeni srezovi Bačina, Jagodina i Rekovac, a koji su pripadali okrugu Moravskom sa sedištem u Ćupriji. Zauzvrat, srez Ražanj koji je pripadao Kruševačkom okrugu predstavlja je Moravskom okrugu [5]. Pod kontrolom Austrougarske našlo se ukupno 29.664 km² odnosno 34% predratne teritorije Kraljevine Srbije [5]. Približna granica između Austrougarske i Bugarskih okupacionih zone prikazana je punom linijom na sl. 2.

Ukupno je pečaćeno 15 različitih novčanica kruna [6] (16 sa varijantama), koje su predstavljenje u tabelli 1.

Br.	Apoen	Stari datum i referenca [7]	Br.	Apoen	Stari datum i referenca [7]
1	1 kruna	1.12.1916. #20	5.1	50 kruna	2.1.1902. P#6
2.1	2 krune	5.8.1914. P#17	5.2	50 kruna	2.1.1914. P#15
2.2	2 krune	1.3.1917. P#21	6.1	100 kr.	2.1.1902. P#7
3.1	10 kruna	31.3.1900. P#4	6.2	100 kr.	2.1.1910. P#11
3.2	10 kruna	2.1.1904. P#9	6.3	100 kr.	2.1.1912. P#12
3.3	10 kruna	2.1.1915. P#19	7a	1000 kr.	2.1.1902. P#8a
4.1	20 kruna	31.3.1900. P#5	7b	1000 kr.	2.1.1902. P#8b
4.2	20 kruna	2.1.1907. P#10	4.3	20 kruna	2.1.1913. P#13

Tabela 1. Novčanice Austrougarske pečaće tokom prve verifikacije na teritoriji Kraljevine Srbije

Bugarska, kojoj je pripao veći deo teritorije Kraljevine Srbije, podelila je teritoriju koju je kontrolisala u dve vojno-inspekcijske oblasti: Moravsku, sa sedištem u Nišu, i Makedonsku sa sedištem u Skoplju [5]. Moravskoj oblasti pripadali su okruzi sa sedištima u (IV) Vranju, (V) Zaječaru (Timočki), (XII) Negotinu (Krajinski), (XIII) Nišu, (XVI) Pirotu, (XVII) Požarevcu, (XXI) Prokuplju (Toplički) i (XXV) Ćupriji (Moravski). Ova oblast imala je 24.422 km² tj. 28% predratne teritorije Srbije. Okruzi sa sedištem u (XVI-II) Prizrenu i (XX) Prištini (Kosovski) pripojeni su Makedonskoj oblasti koja se još sastojala od okruga sa sedištima u (II) Bitolju, (VI) Kavadarcima (Tikveški), (IX) Kumanovu, (XV) Ohridu, (XXIII) Skoplju, (XXIV) Tetovu i (XXIX) Štipu (Bregalnički), i koja je obuhvatila 33.214 km² ili 38% predratne teritorije Srbije. Tako je Bugarska kontrolisala ukupno 57.636 km² što odgovara 66% predratne teritorije Kraljevine

Srbije [5]. Približna granica između dve bugarske oblasti prikazana je isprekidanom linijom na sl. 2. Na osnovu analize bugarskih novčanica koje su bile u opticaju tokom rata zaključuje se da su ukupno moglo biti pečaćene 24 različite novčanice leva (29 sa varijantama), ali za neke od njih nije sigurno da postoje sačuvani primerci, (videti tabelu 2).

Balkanu. Nemačka je zvanično kontrolisala deonicu pruge Smederevo – Niš, ali je de-facto kontrolisala celu prugu od Beograda do Đevđelije (praktično do Solunskog fronta), tj. i deonice koje su formalno bile pod austrougarskom (Beograd – Velika Plana) i bugarskom (Niš – Đevđelija) kontrolom [5]. Pored ovo-ga, nemačke banke su dobile koncesije na eksplora-

Br.	Apoen	Stari datum i referenca [7]	Br.	Apoen	Stari datum i referenca [7]	Br.	Apoen	Stari datum i referenca [7]
1	1 lev	ND 1916. P#14	4.2	10 leva	ND 1907. €P#8	6.4a	50 leva	ND 1917. P#24a
2	2 leva	ND 1916. P#15	4.3	10 leva	ND 1916. P#17	6.4b	50 leva	ND 1917. P#24a
3.1	5 leva	ND 1904. P#1	4.4	10 leva	ND 1917. P#22	7.1	100 leva	ND 1904. P#5
3.2a	5 leva	ND 1909. P#2a	5.1a	20 leva	ND 1904. P#9a	7.2*	100 leva	ND 1906. P#11
3.2b	5 leva	ND 1909. P#2b	5.1b	20 leva	ND 1904. P#9b	7.3a	100 leva	ND 1916. P#20a
3.3	5 leva	ND 1907. P#7	5.2	20 leva	ND 1916. P#18	7.3b	100 leva	ND 1916. P#20b
3.4	5 leva	ND 1916. P#16	5.3	20 leva	ND 1917. P#23	7.4	100 leva	ND 1917. P#25
3.5	5 leva	ND 1917. P#21	6.1*	50 leva	ND 1904. P#4	8.1*	500 leva	ND 1907. P#6
4.1a	10 leva	ND 1904. P#3a	6.2	50 leva	ND 1907. P#10	8.2*	500 leva	ND 1907. P#12
4.1b	10 leva	ND 1904. P#3b	6.3*	50 leva	ND 1916. P#19			

* autoru nisu poznati sačuvani primerci

Tabela 2. Novčanice Bugarske pečaćene tokom prve verifikacije na teritoriji Kraljevine Srbije

Pečati nanošeni u mestima koja su bila pod austrougarskom okupacijom pretežno se nalaze na novčanicama kruna i to je izraženje što se više ide na Zapad. Slično, pečati nanošeni u mestima koja su bila pod bugarskom okupacijom pretežno se nalaze na novčanicama leva i to je izraženje što se više ide na Istok i Jug. Pečati nanošeni u mestima koja su se nalazila u blizini granice između austrougarske i bugarskih okupacionih zona mogu se ipak često naći na novčanicama obeju zemalja, a što je neko mesto udaljenije od granice to opada učestalost pojavljivanja pečata nanetog u tom mestu na novčanicama zemlje u čijoj zoni se to mesto nije nalazilo. Npr. Kragujevac je bio u austrougarskoj okupacionoj zoni, ali pečati Kragujevca na bugarskim novčanicama nisu retki jer je on bio blizu granice. S druge strane autor dosada nije pronašao pečat Valjeva na nekoj bugarskoj novčanici, što je i logično s obzirom da je Valjevo bilo daleko od granice, duboko u unutrašnjosti austrougarske zone.

Nemačka pozadinska zona bila je inkorporirana u teritorije pod okupacijom Austrougarske i Bugarske, i garantovala je prisustvo Nemačke na

ciju rudnika u Istočnoj Srbiji, a u teritoriji pozadinske zone nemačke jedinice i službena lica su uživala poseban status, imale prihvatališta i depoe, i čak su mestimčno imala posebna dobra za dopunska proizvodnju hrane koju su slali ili u Nemačku ili na front [5]. S obzirom da Nemačka nije imala svoju okupacionu zonu, ne može se definisati posebna oblast u kojoj su pečati pretežno nanošeni na nemačke novčanice. Takođe broj velikovanih nemačkih novčanica je "neznatan" [1] u odnosu na novčanice ostalih dveju okupatorskih zemalja, što ih čini znatno redim. Ipak, na osnovu činjenice da su nemačke trupe kontrolišale prugu i imale interes u rudnicima Istočne Srbije, može se zaključiti da za mesta koja su se nalazila uz prugu Beograd – Đevđelija i u blizini rudnika postoji veća verovatnoća da su u njima pečaćene i nemačke marke. To potvrđuje i spisak dosada identifikovanih mesta u kojima su pečaćene nemačke novčanice: (1) Despotovac, (2) Žagubica, (3) Jagodina, (4) Leskovac, (5) Orlanci, (6) Požarevac, (7) Prokuplje i (8) Ćuprija [8], [9]. Ova mesta su prikazana na sl. 2. Na osnovu dosada identifikovanih novčanica maraka sa pečatom smatra se da je ukupno moglo biti pečaćeno 12 različitih novčanica maraka, 22 sa varijantama,

ali za sve varijante nije sigurno da postoje sačuvani primerci, (videti tabelu 3).

Br.	Apoen	Stari datum i referenca [7]	Br.	Apoen	Stari datum i referenca [7]
1.1	1 marka	12.8.1914. P#50	4.1b	10 mar.	6.10.1906. P#9b
1.2a	1 marka	12.8.1914. P#51	5.1a*	20 mar.	21. 4.1910.P#40a
1.2b	1 marka	12.8.1914. P#51	5.1b	20 mar.	21. 4.1910.P#40b
2.1	2 marke	12.8.1914. P#53	5.1c*	20 mar.	21. 4.1910.P#40c
2.2	2 marke	12.8.1914. P#54	5.2a*	20 mar.	19. 2.1914. P#46a
3.1a*	5 mar.	5.8.1914. P#47a	5.2b	20 mar.	19.2.1914. P#46b
3.1b	5 mar.	5.8.1914. P#47b	5.3a*	20 mar.	5.8.1914. P#48a
3.1c	5 mar.	5.8.1914. P#47c	5.3b	20 mar.	5.8.1914. P#48b
3.2a	5 mar.	1.8.1917. P#56a	5.4*	20 mar.	20.02.1918. P#57
3.2b	5 mar.	1.8.1917. P#56b	6a	50 mar.	5.8.1914. P#49a
4.1a*	10 mar.	6.10.1906. P#9a	6b*	50 mar.	5.8.1914. P#49b

* autoru nisu poznati sačuvani primerci

Tabela 3. Novčanice Nemačke pečaćene tokom prve verifikacije na teritoriji Kraljevine Srbije

Rumunija je tokom Prvog svetskog rata formalno bila saveznik Srbije i doživela je sudbinu sličnu Srbiji, tj. bila je okupirana. U okupiranoj

Rumuniji Nemačka je pustila u opticaj okupacione leje, slično kao što je Austrougarska pustila u opticaj u Crnoj Gori okupacione perpere. Naredba o verifikaciji rumunskih leja na teritoriji SHS, prema saznanju autora, nikada nije posebno izdata, ali pronadjeni primerci [2] ukazuju da je do pečaćenja došlo bilo greškom, bilo jasnom namerom. Budući da je nakon rata došlo do sukoba između Kraljevine Srbije, kasnije Kraljevstva SHS, i Rumunije zbog razgraničenja u Banatu, moguće je da je i Rumunija bila smatrana neprijateljskom zemljom. Dosad je samo Palanka (Smederevska) identifikovana kao mesto u kojem su pečaćeni rumunski leji [2] (videti sl. 2), što je dosta daleko od Rumunske granice pa se može smatrati kako je do ovog pečaćenja ipak došlo

Br.	Apoen	Stari datum i referenca [7]	Br.	Apoen	Stari datum i referenca [7]
1*	1/4 leja	ND 1917. P#M1	5	5 leja	ND 1917. P#M5
2*	1/2 leja	ND 1917. P#M2	6*	20 leja	ND 1917. P#M6
3*	1 lej	ND 1917. P#M3	7	100 l.	ND 1917. P#M7
4	2 leja	ND 1917. P#M4	8*	1000 l.	ND 1917. P#M8

* autoru nisu poznati sačuvani primerci

Tabela 4. Novčanice Rumunije pečaćene tokom prve verifikacije na teritoriji Kraljevine Srbije

slučajno. Ukupno je moglo biti pečaćeno 8 različitih novčanica leja koje će biti predstavljene u tabeli 4, ali nije sigurno da postoje sačuvani svi primerci. ■

Zanimljivosti

Ovakav primerak od 50 para prvi put se pojavio na Devatoj aukciji SND (održanoj 3. Juna 2007) i još uvek nam nije poznato da li je neuspela proba ili nekakva greška u kovanju.

Od redovnog apoena razlikuje se po težini (dok je redovni težine 4,68 grama, težina ovog primerka je 3,85), i po tome što reaguje na

magnet, što je u čudno ako se ima u vidu da se izbegava kovanje novca od takvih materijala.

U svakom slučaju nije izazvao preteranu pažnju sakupljača modernog novca SFRJ, možda baš zbog svoje retkosti, a možda je 17 godina ipak nedovoljno dug period da ovakvi primerci zauzmu место u našim kolekcijama.

SUDBINA SRPSKIH VLADARA PRIKAZANIH NA NOVCU

(BALKANSKA TRAGEDIJA)

Sudbina srpskih velikaša čiji se likovi pojavljuju na srednjovekovnom novcu manje-više slična je sudbini ostalih evropskih vladalaca. Samo znatno surovija, i čini se, kao da se već u to vreme mogla naslutiti zla kob srpskih kraljeva i srpskog roda dok je sveta i Srbije.

I, ako se za vladare srpskih srednjovekovnih državica može reći da su delili tragediju svojih kolega iz komšiluka, životni putevi vladalaca modernom Srbijom prevazilaze okvire «Balkanske tragedije».

Kako smo se ovoga puta opredelili samo za vladare čiji se likovi nalaze na novcu, prvi koji otvara ovu priču je knez Mihailo Obrenović.

Mihailo Obrenović prvi put postaje Knez Srbije 1839, kao šesnaestogodišnjak. Normalno je da je bio neiskusan pa su mu i komplikovani poslovi vodenja države u tim teškim vremenima bili potpuno strani, što je rezultiralo bunom «ustavobranitelja» i njegovom svrgavanju sa prestola posle tri godine vladavine.

Osamnaest sledećih godina živi po Evropi, najviše u Beču (gde se 1853. ženi groficom Julijom Hinjadi) a vreme provodi učeći škole i jezike. Kakvih je bio manira govor i njegov odgovor na poziv da dode u Srbiju kako ne želi da nasilno dolazi i gazi preko srpskih leševa.

Ipak, posle smrti oca, kneza Miloša, 1860. dolazi ponovo na vlast. U narednih osam godina uređuje narodnu vojsku, donosi zakon o porezima, vešto vodenom spoljnom politikom uspeva da se diplomatskim putem otarasi turskog zuluma, osniva Narodno pozorište...

29. maja 1868. godine u parku na Košutnjaku životom plaća cenu zavodenja apsolutizma, ne ostavivši za sobom ni naslednika.

Ima li veće tragedije za vladara od Mihailova: da ne doživi da svoj lik vidi na novcu svoje države?

I to neposredno po, toliko vekova isčekivanom i ogromnom srpskom krvlju plaćenom, oslobođenju od Turaka! Tek sledeće godine u Srbiju stiže bakarni novac sa likom kneza, koji je kovan u Beču.

Posle smrti Mihalla, na presto dolazi **Milan Obrenović**. Tri godine kasnije - 1872, punoletni knez Milan preuzima svu vlast od namesnika. Nije prošlo ni pet godina kada odlučuje da potpuno nesprenu zemlju vodi u rat sa Turskom koji se sledeće godine (1877) završava nepovoljno po Srbiju, da bi iste godine uz mlaku pomoć Rusije ponovo stupio u rat sa turcima, koji se završava odlukama Berlinskog kongresa, kada Srbija konačno dobija nezavisnost.

1882. Milan proglašava Kraljevinu Srbiju, sledeće godine guši poznatu «Timočku bunu», proganja radikale i njihovog vodu Nikolu Pašića nagoni da prebegne u Bugarsku, stvara redovnu vojsku, i na svoj način vodi borbu za Srbiju, ali i za presto i sve to utiče na rast nezadovoljstva u narodu.

Uz to i kratki, ali sramni rat sa Bugarskom 1885. godine, mnogobrojne ljubavne avanture koje dovode do intrigantnog razvoda sa kraljicom Natalijom 1888, dugovi koje je pravio po bečkim borde-

lima i kockarnicama i mnogi drugi slični dogadaji bacaju senku na velike zasluge kralja Milana za oslobođenje i razvoj mlađe države kada Srbija postaje moderna Kraljevina, i u kojoj se tih godina i rada,

rame uz rame evropskoj, i bogata srpska novčana era kada Srbija dobija prvi zlatni, srebrni i papirni novac.

22. februara 1889, na proslavi Dana Kraljevine, Kralj Milan objavljuje svoju abdikaciju, a 1892. doživljava da Vlada doneše zakon kojim mu se zabranjuje boravak u Srbiji!

Tih nemirnih godina preživljava i dva pokušaja atentata, ali razlaz sa sinom Aleksandrom zbog neslaganja da se ovaj oženi Dragom Mašin, definitivno utiče da Milan zauvek napusti Srbiju, i ostatak svog burnog života proveđe u Beču.

Milanov pad bio je nezaustavljiv. Rastrzan između svoje ljubavi ka Evropi i ženinog rusofilstva, pun poroka koje mu je izdašno nudila takva Evropa, sve manje imao je vremena za Srbiju ali i za sebe. Iako je umro prirodnom smrću, to ne umanjuje tragiku njegovog života jer star, napušten i zaboravljen od naroda i države 1901. godine umire daleko od svog doma i, da bi se ispoštovala njegova želja da nikako ne bude sahranjen u Srbiji, biva sahranjen u Krušedolu, kraj knjeginje Ljubice.

Milanov sin **Aleksandar Obrenović** i njegov kratki period vladavine Srbijom i sam život, naročito ljubavni i dan danas su predmet interesovanja, i sve što je o tome napisano rado čitaju čak i najnovije generacije, kojima, knjiga i nije neki naročito omiljen drug.

Imao je samo trinaest godina kada ga otac predstavlja Srbiji kao novog kralja, a četiri godine kasnije 1893. godine on već prisvaja svu vlast u državi izvršivši tzv. «dvorsku revoluciju». Narednih godina radi na učvršćivanju mira i prijateljstva posećuje Carrigrad, sastaje se sa crnogorskim knezom Nikolom Petrovićem, i bugarskim i grčkim kolegama. I nekako u to vreme dešava mu se prva, a kasnije, istorija će dopisati: i poslednja ljubav.

Načitan, dobro vaspitan, ali naivni, lep i mlađ, nije «imao pravo» da se tako zaljubi. I to u koga? U prelepnu, ali vremešnu i poročnu Dragu koja nije mogla ni naslednika da mu podari. Iako silna ta ljubav, kao u nekoj savremenoj meksičkoj sapunici, biva toliko kobna, ne samo za njih dvoje, već i za čitavu kraljevsku lozu Obrenović koja se radi nje zauvek gasi. A u isto vreme i u dobroj meri ta ljubav postaje tragična i za Srbiju, koju tek kasnije pod Karadordevićima čekaju nova i još teža iskušenja.

Samo deset godina bio je na vlasti. 29. maja 1903. godine grupa zaverenika, predvođena Dragutinom Dimitrijevićem Apisom, izvršila je prevrat, a kralj Aleksandar i Draga spektakularno ubijeni u

spavaćoj sobi, a njihova tela bačena kroz prozor, plativši tako najvećom mogućom cenom svoju ljubav.

Za vreme kratke vladavine kralja Aleksandra emitovana je samo jedna serija od 1 i 2 dinara u srebru 1897. godine sa njegovim likom, tek toliko da ga naredne generacije ne zaborave, mada se ne mogu zaboraviti zasluge koje su pomogle Srbiji da preživi nemirni XIX, i uđe u još teži, nelzvesniji i suroviji XX vek.

Petar I Karadordević dolazi u razjedinjenu i slabu Srbiju, i dobija se utisak da će njegovo poštenje i iskustvo podići Srbiju koja je na kolenima. I stvarno. Malo po malo Srbija postaje sve jača i bogatija, pa joj čak i ekonomski sankcije ljubomorne Austrougarske ne predstavljaju neki problem. Iskusi borac francuske Legije časti uspešno vodi svoju zemlju ka pobedi nad turcima u I balkanskom, i bugarima u II balkanskom ratu. Ali ratni napor i godine naglo pogoršavaju njegovo zdravlje, i Petar u letu 1914. godine prenosi svoja kraljevska ovlašćenja na prestonaslednika Aleksandra, samo mesec dana pre austrougarske objave rata Srbiji. Posle početnih uspeha na bojnom polju protiv brojčano premoćnog neprijatelja (Cer, Kolubara) počinje najveća golgota srpskog naroda i države, a kralj Petar sa svojim napačenim narodom i desetkovanim vojskom biva prisiljen na povlačenje preko takode neprijateljske abanske teritorije, što će prouzrokovati brisanje Srbije sa karte Sveta. Mala je uteha što je to bio i početak kraja austrougarske monarhije.

Jedva preživevši albansku golgotu, uspeva da poživi toliko da dočeka oslobođenje, i stvaranje nove ujedinjene države Kraljevine SHS.

Petar I, u narodu poznat kao Oslobođilac, umro je 16. avgusta 1921. godine a sahranjen je na Oplencu.

Bogata je emisija novca sa likom kralja Petra (emisije srebrnog novca iz 1904, 1912 i 1915 godine), a veliki broj numizmatičara i danas smatra da je moneta od 5 dinara iz 1904. godine poznat kao «dvoglavac» najlepši primerak srpske moderne numizmatike.

U najteže vreme za Srbiju, mlađi i ponosni vojskovođa Aleksandar I Karadordević zamenjuje umornog i ostarelog oca i odmah uleće u vihor Prvog svetskog rata ne mogavši ni da pretpostavi koliko će srpskih leševa biti potrebno da se zadovolji sujeta oronulog austrougarskog kraljevstva i mržnja prema Srbiji. Pobeda u najvećem ratu do tada desetkuje Srbiju, tako da je prosek života muških glava u zemlji bio 26 godina (!), a kralj Aleksandar sve vreme deli sudbinu vojske na čijem je čelu, i svoga naroda. Posle rata i njega ispunjava Ideja jugoslovenstva i Aleksandar nastavlja da sprovodi san svog oca: stvaranje zajedničke države Kraljevine SHS, kasnije Kraljevine Jugoslavije, i ne sluteći da će ga ta ideja desetak godina kasnije koštati života. Srpski se narod i danas užasava slike atentata u Marseju, kada izgleda jedino kralj Aleksandar nije znao šta će se desiti.

Tužna povorka od nekoliko stotina hiljada ljudi čak do Oplena, za vreme veličanstvene hrane bila je i dobra prilika da se srpski narod sit isplače, da li zbog žalosti što ostaje bez kralja, ili pred «srećom» koja će ga zadesiti u zajednici sa «bratskim» narodima koju će platiti millionskim žrtvama.

A Srbija zapuštena u državi za koju je krvarila, pred nadirućim nemačkim fašizmom i njegovim hrvatskim, albanskim, madarskim, italijanskim i bugarskim frakcijama, i dalje slepo veruje u Ideju jugoslovenstva i nada se da će sa mladim kraljem krenuti u svetu budućnost. Zamislite, u to vreme na čelo takve Jugoslavije dolazi golobradi mladić!

A II svetski rat, najveći sukob u istoriji čovečanstva, na pragu!

Lik kralja Aleksandra Karadordevića predstavljen je na svim primercima metalnog novca koji je emitovan od 1925-1934. godine, zlatnim dukatima 1931-1934. i zajedno sa kraljicom Marijom na četvorodukatima 1931-1933. Njegov lik nalazi se i na novčanici od 50 dinara 1931.

Petar II se sa samo 11 godina posle marsejskog atentata vraća u Jugoslaviju, preuzima vlast tek u predvečerje rata kada biva proglašen punoletnim, i ima toliko vremena da spakuje kofere i zajedno sa Vladom emigrira prvo u Grčku, zatim u Egipt, da bi 1941. stigao u London.

Početak rata i raspad Jugoslavije, bekstvo vlade i mladog kralja iz zemlje ubrzano skraćuju ovaj deo naše gorke priče. Poslednje dane svog života Petar je proveo u Americi gde je umro 1970. godine, i sahranjen u Libertvilu. Do današnjeg dana mnoge su vode protekle rekama i morima a njegove kosti još uvek trunu u tudini. A godine idu i sve je manje Srba koji osećaju da mu je mesto kraj slavnog dede i oca - na Oplencu.

I kakva simbolika za kraj! Dok prva karika u ovom lancu, Knez Mihailo, nije doživeo da vidi svoj novac, kralj Petar II doživeo je da njegova serija novčanica (koja je štampana u Londonu 1943. sa namerom da to bude prvi novac obnovljene Kraljevine) ne vidi svetlo dana «zahvaljujući» «pobedi» komunista u II svetskom ratu kojom je naš lanc, najverovatnije zauvek prekinut. ■

DVOSTRUKI JUBILEJ LJUBOMIRA KOVAČEVIĆA

Ove godine se navršava sto šezdeset godina od rođenja i devedest godina od smrti Ljubomira Kovačevića, koga mnogi smatraju prvim srpskim naučnikom-numizmatičarem.

Ljubomir Kovačević je bio jedan od najobrazovanih Srba XIX veka. Bio je naš istaknuti istoričar, numizmatičar, matematičar, botaničar, filolog. Po red odličnog poznavanja srpskog jezika, veoma dobro je znao: staroslovenski, latinski, ruski, italijanski, francuski i nemački jezik.

Roden je 4. januara 1848. godine u selu Petnici kod Valjeva. Njegov otac Mihailo potiče iz svešteničke porodice iz sela Gornji Lajkovac kod Mionice. Osnovnu školu je pohadao u Petnici i u Valjevu, a gimnaziju u Šapcu i u Beogradu. Filozofski fakultet je završio 1870. godine na Velikoj školi u Beogradu.

Ljubomir je sa sedam godina ostao bez oba roditelja. Posle smrti roditelja o njemu se brinuo njegov deda, a pošto ga deda nije mogao školovati on se, uz pomoć prijatelja svojih roditelja, školovao uz rad kod porodica kod kojih je stanovaо. Kao učenik sakupljaо je narodne pesme, zagonetke, basne, starl

novac i izučavaо je strane jezike. Naš istaknuti učnik Josif Pančić odabrao ga je da sa njim, za vreme školskog raspusta, obilazi terene radi botaničkih istraživanja. Godine 1864. princeza Julija je posetila Šabac i Šabačku gimnaziju. Na predlog profesora francuskog jezika, princeza je razgovarala sa Ljubomirim na francuskom. Princeza je bila oduševljena njegovim znanjem francuskog i tom prilikom ga je nagradila.

U toku studija Ljubomir Kovačević je davao časove iz matematike učenicima i studentima. Tadašnji poznati beogradski profesor matematike Dimitrije Nešić, uočio je veliki Ljubomirov talent za matematiku i savetovao mu je da se posveti matematici i da ga nasledi kao profesor.

Za sve vreme školovanja Ljubomir Kovačević je bio odličan učenik i student.

Po završetku studija, Kovačević je postavljen za suplenta gimnazije u Negotinu, a potom za profesora srpskog jezika, istorije i algebре u učiteljskoj školi u Kragujevcu i Beogradu. Početkom 1889. godine postavljen je za profesora istorije u Vojnoj akademiji, a 1893. za profesora na Velikoj školi u Beogradu. Godine 1887. Ljubomir Kovačević je imenovan za redovnog člana Srpske kraljevske akademije.

DINAR - kralj Stefan Dragutin (1276–1282)

Dva puta bio je ministar prosvete i crkvenih dela Kraljevine Srbije (u vladama Stojana Novakovića i Dr Mihaila V. Vujića).

Pored naučnih radova iz istorije, filologije, botanike i matematike, Kovačević je objavio i veći broj naučnih radova iz numizmatike, a naročito o srednjovekovnom srpskom novcu (srednjovekovnim srpskim dinarima), srednjovekovnom bugarskom novcu i o antičkom novcu, a i njegovo uvodno predavanje na Srpskoj kraljevskoj akademiji bilo je iz oblasti numizmatike.

Glavni radovi su mu: «Nekoliko hronoloških ispravki u srpskoj istoriji», «Despot Stefan Lazarević za vreme turskih medusobica (1402-1413)», «I opet kralj Vukašin nije ubio cara Uroša», «I po treći put kralj Vukašin nije ubio cara Uroša», «Vuk Branković», «Trg Brskovo i župe brskovska i Ijubovidska», «Najstariji bugarski novci», «Dva nepoznata bosanska novca», «Nekoliko pitanja o Stefanu Nemanji», «Žene i deca Stefana Prvovenčanog», «Srbci u Hrvatskoj i veleizdajnička parnica», «Istorijski srpskog naroda».

DINAR - kralj Stefan Milutin (1282–1321)

Kovačevićeva obimna lična dokumentacija je sačuvana, a 1967. godine tu dokumentaciju je otkupio od njegovih kćeri (Milice Rakić i Olivere Stanić) Arhiv Srbije i od nje je obrazovao Fond Ljubomira Kovačevića. Ova dokumentacija je obradena i arhivski sredena.

Ljubomir Kovačević je bio i stravstveni sakupljač starog novca. Njegova kolekcija novca i sačuvani arhivski materijal su dokaz novog pristupa proučavanju numizmatike. Sa mnogo strpljenja i znanja, o čemu svedoči arhivska grada, on je vodio beleške o svakom vrednom primerku novca: o njegovoj nabavci, mestu nalaza, ostavama, sakupljačima, vremenu kovanja, o topografskim i drugim saznanjima, koje je analizirao i obradio. Zaključke je donosio na osnovu izvornih dokumenata.

Do Ljubomira Kovačevića smatralo se da je prvi srednjovekovni srpski novac nastao za vreme vladavine kralja Uroša I. Međutim, Kovačević je dokazao da je srednjovekovni srpski novac kovan znatno ranije – za vreme vladavine kralja Radoslava.

Zbirka novca Ljubomira Kovačevića od 3.080 primeraka je bila u posedu Beogradskog univerziteta. Ova zbirka je 1959. godine predata na čuvanje Narodnom muzeju u Beogradu. Zbirka sadrži: antički novac, srednjovekovni srpski novac, srednjovekovna bugarska izdanja, novac Dubrovnika, Bosne, Ugarske, Vlaške, Osmanskog carstva, koji su bili na Balkanskom poluostrvu u cirkulaciji, među kojima je i nekoliko unikatnih primeraka.

Važno je istaći, da je zahvaljujući Ljubomiru Kovačeviću pronađen i sačuvan primerak kovanog srebrnog novčića bosanskog kralja Tvrtka I Kotromanića, koji je bio ban od 1353-1377. godine, a kralj od 1377-1391. godine. Naime, prilikom putovanja po Kosovu 1894. godine, radi proučavanja naših manastira i prikupljanja dokaza o falsifikatorima srpskog

srednjovekovnog novca, Kovačević je u kući svog prijatelja Branislava Nušića, koji je u to vreme bio konzul Kraljevine Srbije u Prištini, pronašao navedeni novčić. Ovim nalazom on je potvrdio tezu, iz svoje pristupne besede u Srpskoj kraljevskoj akademiji, da je kralj Tvrtko I verovatno kovao sopstveni novac. Međutim, prilikom dolaska u Kosovsku Mitrovicu, Ljubomir Kovačević je u trenutku nesmotrenosti, jednom prosjaku udario i taj novčić. Tada mu je pritekao u pomoć Nušić koji se obratio mitrovačkom kajmakanu (zastupniku vezira) za pomoć. Kajmakan je okupio sve prosjake, koji su ga obaveštili da oni dobijene srebrnjake prodaju kujundžijama u gradu. Po dobijenom obaveštenju od prosjaka, kajmakan i Kovačević su počeli obilaziti kujundžijske radnje i u jednoj su pronašli navedeni srebrnjak samo nekoliko trenutaka pre nego što će ga kujundžija, sa ostalim srebrnjacima, pretopiti za izradu nakita. Danas se taj srebrnjak, kao jedini sačuvani primerak novčića kralja Tvrtka I, čuva u Narodnom muzeju u Beogradu.

Ljubomirova strast za traganjem za starim novcem poslužila je Branislavu Nušiću kao tema za jedno njegovo delo.

Veoma je značajan doprinos Ljubomira Kovačevića pri otkrivanju falsifikatora srpskog srednjovekovnog novca, u drugoj polovini XIX veka.

Naime, sedamdesetih godina XIX veka u Srbiji, a i u mnogim evropskim državama, bilo je veliko interesovanje za srednjovekovnim srpskim novcem. Tome je doprinela i knjiga poznatog zagrebačkog numizmatičara Šime Ljubića, sa slikama srpskih srednjovekovnih novčića. To interesovanje su motivisali kosovskog kujundžiju Iliju Simića, njegovog sina Petra i puškara Jovana Janićijevića, koji su uz pomoć nekog učenjeg numizmatičara, osmisili falsifikovanje srpskog srednjovekovnog novca i njegovu prodaju.

DINAR - car Dušan (1345–1355)

Prvo je puštena vest da je u blizini Kosova polja pronađena velika ostava srednjovekovnog srpskog novca. Ova vest se širila po Beogradu, Zagrebu, Pešti, Beču. Potom su Simić i Janićijević poklonili veći broj srebrnjaka knjazu Milanu Obrenoviću, koji im je javno zahvalio i novčano ih nagradio. O tom poklonu pisale su domaće i strane novine, pa je nastala prava jagma za kupovinom tih srebrnjaka. Za kratko vreme Simić i Janićijević su prodali nekoliko hiljada srebrnjaka sakupljačima starina u Beogradu, Zagrebu, Beču. Kada su videli da im prodaja falsifikovanih srebrnjaka donosi velike prihode, kovali su

I pustili u prodaju zlatnike srpskih srednjovekovnih vladara: kralja Milutina, cara Dušana, kralja Vukašina i kneza Lazara.

Pojava navedenih zlatnika izazvala je iznenadenje među poznavocima starog novca, pošto se smatralo da srpski srednjovekovni vladari nisu kovali zlatan novac, jer je to bila privilegija bogatih država. Mnogi tadašnji naučnici su tvrdili da su i srebrnjaci i zlatnici originalni. Tako npr. tadašnji ministar prosvete Knjaževine Srbije - Stojan Novaković, poznati istoričar i filozof piše: «*Doskora istorici i numizmatičari srpski držali su da naši stari vladari nisu kovali zlatnih novaca... Sada su sve sumnje konačno razbijene. Njegovoj svetosti knjazu Milanu pošlo je srećno za rukom dobiti za srpsku nauku ne manje nego osamnaest komada zlatnih novaca od četiri srpska vlastaoca...*» Ovo je još više povećalo interesovanje za ovim novcem.

Medutim, prevaru je otkrio Ljubomir Kovačević i o tome je 1894. godine pružio dokaze. On je utvrdio da su navedeni srebrnjaci i zlatnici lažni i da su ih izradili Ilija Simić i Jovan Janićijević. Ljubomir Kovačević je pronašao i kalupe u kojim su ovi falsifikati kovani. U Narodnom muzeju u Beogradu se čuva 38 komada falsifikovanog novca i tri kalupa u kojima su falsifikati izrađivani.

Ljubomiru Kovačeviću se ne osporava da je bio naučnik-numizmatičar, ali mu neki osporavaju da je bio prvi srpski naučnik-numizmatičar, odnosno, da je početkom XIX veka bilo nekoliko Srba (Stefan Ilić Veljković, Lukijan Mušicki, pa i Janko Šafarik, po narodnosti Slovak), koji su obradivali

DINAR - knez Lazar (1371–1389)

metalni novac na naučnoj osnovi. Medutim, poznato je da su se naši numizmatičari, iz prve polovine XIX veka, bavili sakupljanjem, klasirarenjem i površnim opisom prikupljenog novca, ali ne i tumačenjem natpisa i likova na novcu, izučavanjem mesta nalazišta (ostava), vremenu kovanja, proučavanjem mehaničkih i hemijskih osobina i tehnologije izrade novca, proučavanjem istorijskih prilika, pravne regulative i robno-novčanih odnosa u vreme nastanka prikupljenog numizmatičkog materijala i proučavanjem drugih podataka, koji su predmet naučnog istraživanja. Ovome ide u prilog i mišljenje Narodnog muzeja u Beogradu, koje je objavljeno u knjizi "Sjaj kovanja" (Izdanie Narodnog muzeja - Beograd, 1979), na str. 12, koje glasi: "U drugoj polovini XIX veka počinje obrada numizmatičkog materijala na naučnoj osnovi"...

Ljubomir Kovačević je umro 19. novembra 1918. godine u Vrnjačkoj Banji. ■

Zanimljivosti

Vlaški knez Dan i kovao je male bronzone novčiće - bane. Oni se često nadu u kolekcijama naših numizmatičara, koji često i ne znaju o kakvim primerima se radi.

Još jedan raritet koji se pojavio na 9. aukciji SND (3. juna 2007) koji zaslužuje našu pažnju je 10 dinara iz 1988. Težina mu je 1,95 grama (što je za 0,55 grama manje od redovnog), a prečnik mu je 15mm (2mm manji od redovnog primerka). Takođe ima osnova za tvrdnju da se razlikuje i po boji i sastavu legure od koje je iskovan. Nažalost, numizmatičari kod nas imaju tako malo prilika da dodu do podataka o ovakvim primerima.

ODLIKOVANJA ZA MAJKE

(II)

RUMUNIJA

Orden "Majka heroj"- Ordinul "Mamă Eroină" (sl. 8)

Počasno zvanje ustanovljeno je 6. novembra 1951. godine. Dobijale su ga majke koje su odgajile deset ili više dece.

Av: Zvezda petokraka izradena od zlata. Između krakova zvezde srebrni zraci koji su tako raspoređeni da stvaraju petougaonik. Na gornjem kraju zlatne zvezde su slova "RSR". Zvezda je sa pločicom za nošenje spojena posredstvom metalne trake. Pločica je u obliku ravnog svitka sa volutama na kraju, crveno je emajlirana i na njoj je natpis "MAMA EROINA".

Orden "Materinske slave"- Ordinul "Gloria Maternă" (sl. 9)

Ovaj orden ustanovljen je 6. novembra 1951. godine. Imao je tri stepena:

1. stepen su dobijale majke sa 9. dece
2. stepen su dobijale majke sa 8. dece i
3. stepen su dobijale majke sa 7. dece.

Av: Orden je ovalnog oblika. Na levoj strani ordena je majka koja drži dete u naručju, Iza nje se viori zastava na kojoj je tekst "GLORIA / MATERNA / I rimskim brojem iznaka stepena (I, II, III). Ispod zastave je kartuš sa natpisom RPR ili RSR. Iznad natpisa je zvezda petokraka a ispod srp i čekić.

sl. 9

sl. 8

Rv: Kompozicija sa aversa u negativu. Orden je posredstvom uške i alkice spojen sa metalnom pločicom za nošenje. Pločica je u obliku savljene lente.

Prvi stepen je pozlaćen. Zastava na kojoj je naziv i stepen ordena je crvene boje. Pločica za nošenje je sa belo-plavo-belom

prugom. Kartuš sa skraćenim nazivom države je beo.

Drugi stepen je posrebren. Zastava je plava. Pločica za nošenje ima plavo-belu-plavo prugu.

Treći stepen je od mesinga i nema na sebi emajla. Pločica za nošenje je sa prvom, trećom i petom prugom koje su plave dok su druga i četvrta pruge bele.

Na ordenima dodeljenim 1951-1965. na kartušu je skraćenica R. P. R.- Republica Populară Române. Na ordenima posle 1965. je skraćenica R.S.R.- Republica Socialistă Română.

Dimenzije: 35 X 29 mm.

Medalja materinstva - "Medalia Maternității" (sl. 10)

Medalja je ustanovljena dekretom br. 109. od 6. novembra 1951. godine. Imala je dva stepena.

1. stepen je dodeljivan majkama sa šestoro dece. Izradena je od srebra.

2. stepen su dobijale majke sa petoro dece. Izradena je od bronce.

Av: Glava majke i deteta okrenuti nalevo. Gledaju prema suncu. Ispod je traka na kojoj je natpis R.P.R. ili R.S.R.. Sa obe strane, paralelno sa rubom medalje, je stilizovana lovora grančica.

Rv: Gladak.

sl. 10

Medalja je pomoću alke spojena sa pločicom za nošenje. Pločica je u obliku trake sa savijenim krajevima.

Kod prvog stepena pločica je sa belim emajlom i po jednom uskom prugom na ivicama, kod drugog stepena pruge su zelene.

Na medaljama dodeljenim 1951-1965. g. nalaze se skraćenice R.P.R.

Na medaljama dodeljivanim posle 1965. godine skraćenica je R.S.R.

Dimenzije: 29 mm.

MONGOLIJA

Orden majčinske slave - Орден "Алдарт эх" (sl. 11)

Orden je ustanovljen 1957. godine. Imao je dva stepena.

sl. 11

1. stepen su dobijale majke koje su rodile i odgajile osmoro i više dece.

2. stepen su dobijale majke koje su odgajile od 5 - 8. dece.

Orden je uručivan jednom godišnje u aprili. Prema nekim izvorima ukupno je dodeljeno 200.000 ordena prvog stepena i više od 300.000 drugog stepena.

Av: Orden je ovalnog oblika. U sredini je medaljon sa plavim emajlom na kojem je u metalu urađena predstava Mongolke sa detetom u naručju. Iznad je lenta sa crvenim emajlom i natpisom "АЛДАРТ ЭХ". Sa strane medaljona su mongolski ornamenti. Ispod je venac od lovora u zelenom emajlu i kartuš, koji je belo emajliran, na kome je broj koji označava koji je prvi ili drugi stepen.

Rv: Gladak.

Dimenzije: 46 X 39 mm.

Izrađen je od latuna i pozlaćen. Postoje varijante ordena za zavrtnjem ili prikačkom. Takođe postoje i varijante koje su izrađivane u SSSR-u "Монетный двор" i Mongoliji.

KIRGIZIJA

Medalja "Materinska slava" - "Эне данкы" (sl. 12)

sl. 12

Medalja je ustanovljena 16. aprila 1996. godine. Njen rang u odnosu na druga odlikovanja i opis ustanovljeni su 10. jula 1996. godine. Medalju su dobijale majke koje su rodile i odgajile devetoro dece. Žene koje su radile više od 15 godina u domovima za siročad i decu invalida i žene koje su radile više od 20 godina u humanitarnim organizacijama i društvinama koja su se brinula o majkama i deci.

Na srebrnoj medalji je prikazan orden "Baatir ene" i centru kojeg je natpis "Эне Данкы". Naokolo u prstenu je natpis "Кыргыз Республикасы".

Medalja se nosi na trouglastoj pločici koja je u obliku "tumara", starokirgiskog trouglastog talismana. Na gornjoj ivici je kirgiski narodni ornament, ostala površina je ispunjena trouglastim ornamentima sa belim, plavim i ultramarin emajlom. Ove boje simbolizuju nebo bez oblaka, sneg na planinskim vrhovima i plavetnilo jezerske vode.

KAZAHSTAN

Orden "Zlatni privezak" - "Алтын алқа" (sl. 13)

Ova nagrada je ustanovljene Zakonom Republike Kazahstan od 1. aprila 1993.godine. Dodeljuje se majkama sa desetoro i više dece.

Orden je ovalnog oblika na njemu su prikazane ruke koje uzdižu dete. U pozadini se rada sunce. Oko ove kompozicije je prsten sa ornamentima. Izrađen je od žutog metala.

Traka za nošenje oko vrata je plave boje sa žutom prugom po sredini.

sl. 13

sl. 14

BELORUŠIJA

Orden majke-Орден Матери (sl. 15)

Orden je ustanovljen Ukazom Vrhovnog Sovjeta Republike Belorusije 13. aprila 1995. g. Dobijaju ga majke koje su rodile i odgajile petoro i više dece.

sl. 15

Orden "Srebrni privezak" - "Кумис алқа" (sl. 14)

Ustanovljen je kada i "Zlatni privezak". Dobijale su ga majke sa osmoro i više dece.

Orden je ovalnog oblika na njemu su prikazane ruke koje uzdižu dete. U pozadini se rada sunce. Oko ove kompozicije je prsten sa ornamentima. Izrađen je od belog metala.

Traka je plave boje sa uzanom belom prugom po sredini. Nosi se oko vrata.

Av: Orden je u obliku zvezde sa devet krakova. U sredini je medaljon sa likom žene i deteta koje obasjava sunce. Okolo medaljona je venac od hrastovog i lovoročevog lišća. U donjem delu venca je traka u bojama beloruske zastave, belo-plavo-bela.

Rv: Gladak sa ugraviranim serijskim brojem i nazivom proizvoda "БЕЛВАР".

Orden je izrađen od tombaka sa posrebranim i pozlaćenim delovima.

Dimenzije: 40 mm

Traka je petougaona svetlo plave boje sa tamno plavom prugom po sredini.

TATARSTAN

Medalja "Materinska slava"- Медаль "Ана даны" (sl. 16)

Ustanovljen je 1999. godine. Dobijaju ga majke koje su rodile petoro i više dece.

Av: U sredini ordena je krug sa crvenim emajlom. Oko njega su floralni ornamenti. Sa strane je natpis "АНА ДАНЫ-МАТЕРИНСКАЯ СЛАВА".

sl. 16

Rv: U sredini medalje je grigon okrenut nalevo. Oko njega je stilizovan venac na čijem donjem delu piše "ТАТАРСТАН". Iznad svega je natpis "МЕДАЛЬ" a ispod "No" i broj odlikovanja.

Traka je crno-crvena.

BAŠKORTOSTAN

Medalja "Materinska slava" - Медаль "Материнская слава" (sl. 17)

sl. 17

Medalja je ustanovljena 7. novembra 2006. godine. Dodeljuje se majkama koje su rodile petoro i više dece.

Na medalji je prikazana majka koja podiže dete. Iznad njih je sunce koje ih obasjava dok je ispod njih, na donjem rubu medalje, lоворов venac. Medalja je pomoću alke spojena sa metalnom pločicom za nošenje. Pločica je u obliku svitka prekrivenog plavobelo-zelenim emajlom. Boje zastave Baškortostana.

RUSKA FEDERACIJA

Patrijaršijski znak materinstva - Патриарший Знак Материнства (sl. 18)

Patrijaršijski znak materinstva ustanovljen je odlukom Patrijarha Moskovskog i cele Rusije Alekseja II od 5 oktobra 2006. godine. Znak ima dva stepena.

1. stepen se dodeljuje majkama koje imaju devetoro i više dece

2. stepen dodeljuje se majkama sa petoro i više dece.

I stepen. Pozlaćeni krst sa kracima prekrivenim belim emajlom. Između krakova stilizovani cvetovi Ilijana sa plavim i belim emajlom. U sredini krsta ovalni metalni medaljon sa prikazom Bogorodice sa Hristom u naručju. Oko medaljona prsten sa 32 granule. Na donjem kraku krsta rimski broj I.

II stepen. Isti kao I I stepen samo je površina krsta sa plavim emajlom dok su Ilijani sa zelenim i belim emajlom. Na donjem kraku krsta je broj II.

sl. 18

Dimenzije: 36 X 36 mm.

Znaci su izrađeni od pozlaćenog mesinga i na odelo se pričvršćuju pomoću pribadače.

SRBIJA - RAŠKO-PRIZRENSKA EPARHIJA

Orden "Majka Jugovića" (sl. 19)

sl. 19

Orden je ustanovljen 1993. godine. Ima tri stepena:

1. stepen dodeljuje se majkama sa 5. i više dece
2. stepen dodeljuje se majkama sa 4. dece i
3. stepen dobijaju majke sa 3. dece.

Av: Krst čiji se kraci šire prema spolja. U sredini krsta je medaljon sa likom žene sa maramom. Okolo natpis MAJKA 1993 JUGOVIĆA.

Rv: Ruka Božilja.
Krst ordena je izrađen od srebra. Medaljon je, u зависnosti od stepena, pozlaćen, od srebra ili bakra. Orden se nosi oko vrata na lančiću. ■

MEDALJA DOBROM STRELCU

Prve srpske medalje za dobro gadanje u vojsci uveo je ministar vojni, general Tihomilj Nikolić svojim rešenjem br. 169 od 19. septembra 1883. godine:¹

Na osnovu „Nastave za pušku M. 80.“ Odnosno nagrađivanja medaljama dobrih strelaca u pešadiji, konjici i inžinjeriji, - naređujem:

1. Medalja biće od gvožđa i to brunirana.
2. Veličina i debljina medalje ravna je medalji „za revnosnu službu“.
3. Pantljika je od rips-svile, trouglasta i boje jakne onog roda vojske iz koga je strelac.

Sa ovim ujedno izmenjuje se i „V. Gađanje za nagradu“ u nastavi za gađanje iz poljskih i brdskih topova u tome, što se više neće davati redovima novčane nagrade kod artiljerije, niti će dobre nišandžije podoficiri nositi gajtanе na narukavljу, već će dobre nišandžije - podoficiri i redovi - dobijati takođe medalje.

Ova medalja za artiljeriju biće kao i ona za pešadiju, konjicu i inžinjeriju, samo što će na llicu imati nacrtan top sa nišandžijom, a na naličju natpis: „dobrom nišandžiji“.

Dimenzije medalja i boja Traka se indirektno navode, pa smo ih potražili u Zbornicima zakona i uredbava, i službenim listovima. Prema Zakonu O ODLIČIJAMA ZA NEZAVISNOST I OSLOBOĐENJE² u članovima 3. i 4. stoji da Zlatna medalja za hrabrost ima prečnik 35 mm, a medalja za revnosnu službu u ratu isti prečnik kao Zlatna medalja za hrabrost, pa je prema tome prečnik medalja Dobrom strelcu i Dobrom nišandžiji isto 35 mm, kao i na sačuvanim primercima. Posle proglaša Srbije za Kraljevinu zamenjene su stare vojničke „bluze od mrke - braon čohe“ novim bluzama od „ugasito plave čohe“,³ dok su generali i kraljevi adutanti imali mundire od „zagasito crvene - garans - čohe, a konjanici od otvoreno plave čohe“.⁴ Znači, medalje su imale tri vrste traka; tamno plavu, svetlo plavu i tamno crvenu.

Nikolićev naslednik, nov Ministar vojni, generalštabni pukovnik Jovan Petrović, je mesec dana kasnije, rešenjem br. 185. od 18. oktobra 1883. godine, precizirao kako treba da se dodeljuju medalje dobrom strelcu i dobrom nišandžiji:⁵

Neke komande pitaju za objasnjenje: kad da se daju nagrade (medalje) dobrim strelcima, da li čim ispune uslove ili pri završetku škole pucanja? Ovim objasnjujem: da se ove nagrade izdaju odmah čim koji ispuni uslove i to pred celom četom, baterijom i eskadronom.

Slika 1. Medalja dobrom strelcu

1 Službeni vojni list br 37, 24. septembar 1883, str. 1355

2 Opredeljenja o odličjima za nezavisnost i oslobođenje, član 3. i 4.; Srpske Novine br. 52, utorak 7. mart 1878; Zbornik zakona i uredaba, XXXII, Beograd 1878, str. 284-293

3 Službeni vojni list br 15, 9. april 1882, str. 425

4 Službeni vojni list br 49, 4. decembar 1882, str. 1487

5 Službeni vojni list br 41, 22. oktobar 1883, str. 1475

Medalja Dobrom strelcu (Slika 1) kovana je od gvožđa pa brunirana. Prečnik 35 mm, sa ušicom. Avers: okolo venac od maslinove grane s leve, i hrastove grane s desne strane koje su dole spojene mašnom. Preko venca dve ukrštene puške sa bajonetima i preko njih, u sredini meta sa centrom i šest koncentričnih krugova. Iznad mete, između bajoneta kraljevska heraldička kruna.

Slika 2. Medalja Dobrom nišandžiji

Revers: okolo zrnasti ram. Iz sredine medalje isijavaju sunčevi zraci i preko njih, u sredini, u horizontalnom ramu natpis DOBROM STRELCU. Oko rama karakteristične šare u stilu secesije.

Medalja Dobrom nišandžiji (Slika 2) kovana je od gvožđa pa brunirana. Prečnik 35 mm, sa ušicom.

Avers: okolo venac od maslinove grane s leve, i hrastove grane s desne strane koje su dole spojene mašnom. Gore, između grana, heraldička kraljevska kruna. U vencu, na podlozi, se nalazi top. Cev topa je uperena u levo, a desno стоји tobđžija i nišani.

Revers: sličan kao kod medalje dobrom strelcu: okolo zrnasti ram, iz sredine medalje isijavaju sunčevi zraci i preko njih, u sredini, u horizontalnom ramu natpis DOBROM NIŠANDŽIJI. Oko rama karakteristične šare u stilu secesije. ■

SND po Srbiji

61. MEĐUNARODNI SUSRETI U BEOGRADU

Poslednjeg dana maja održani su ovi susreti u istom ambijentu kao prethodni, sa istim osećajem uzbudjenja ali i sa većim učešćem gostiju iz gradova gde je gostovalo SND. To je samo jedan od efekata akcije prvi put započete ove godine.

Osim numizmatičkog materijala iz svih epoha bilo je tu i ordenja, medalja, starog oružja, starih i novih (replika) šлемova, pomoćnog numizmatičkog materijala neophodnog svim numizmatičarima, numizmatičke literature. Svega za oko i za dušu. Opet stari prijatelji i znanci sa kojima smo se sreli pre samo nekoliko dana, ali kao da je to bilo ko zna kada i po neko novo lice koje sigurno nije zalutalo u prostor hotela SLAVIJA, već je došlo sa namerom da vidi, dobije procenu, razmeni, kupi ili proda neki materijal. A sve je to moglo da se uradi na jednom mestu. Intimno, s obzirom da se svi pozajemo postavlje se pitanje ko su gosti a ko domaći jer činjenica da sam došao iz drugog grada ili čak druge države ne znači da sam gost jer se osećam kao kod kuće. Kolekcionari međusobno nisu stranci i nepoznati, već deo jedne iste porodice koji se samo zbog odredene ljubavi češće sreće nego da je u pitanju ona prava krvna rodbinska veza. Ima logike zar ne?

Sami susreti, kroz atmosferu, kroz dijalog, razmenu informacija, nagoveštavali su još jednu manifestaciju koja treba da usledi već narednog dana i koja je jubilarna jer SND uvek ima ili nešto novo u programu ili ima neki jubilej. Tako i treba da bude.

MEDALJA ZA ZASLUGE

Zakonom o odlikovanjima koji je donet decembra 1955. godine, po prvi put, opisana je i Medalja za zasluge koja je tim Zakonom predviđena kao odlikovanje za građanske zasluge.

Tokom ustanovljenja Medalje za zasluge formulisane su alternativno namene: «Naročite političke, naučne i kulturne zasluge (bez preciziranja na kom polju) ili zasluge u razvijanju i učvršćivanju miroljubive saradnje i prijateljskih odnosa između Federativne Narodne Republike Jugoslavije (FNRJ) i drugih zemalja». Nedugo potom ovo je odmah ispravljeno, pa Medalja za zasluge je namenjena: «za zasluge u izvršenju poverljivih zadataka koji doprinose prijateljskim odnosima između FNRJ i drugih država». Prvi statut Medalje za zasluge donet je 1957. godine.

Novim Ustavom od 1963. godine Zemlja dobija naziv Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ). Ovim ustavom izmenjen je grb. Umesto pet baklji koje se spajaju u jedan plamen kao simbol jedinstva pet naroda Jugoslavije (Srba, Hrvata, Slovenaca, Makedonaca i Crnogoraca), umetnuta je šesta buktinja koja simbolizuje šest socijalističkih republika ujedinjenih u SFRJ. Ova promena u grbu dovela je do izmene, od pet na šest buktinja kod svih odlikovanja kod kojih buktinje postoje (u grbu ili bez njega – ili u nazivu zemlje). Ovim zakonom izmenjena je odredba o donošenju statuta medalje kojim je propisano da statut (umesto Saveznog Izvršnog veća) donosi predsednik Republike. Medalja se uglavnom dodeljuje administrativno – tehničkom osoblju koje se nalazi u pravnji stranih delegacija ili u stranim rezidencijama namenjenim šefovima država.

Medalja za zasluge iskovana je od bakra i posrebrena. Posle 1963. godine proizvodi se od patinirane legure bakra i cinka - tombaka (Cu 90% i Zn 10%). Za osnovu ima zvezdu petokraku, između čijih se krakova ukrštaju dva isprepletana venca. Medaljon je prečnika 35 mm.

Postoje dva modela Medalje za zasluge:

Prvi model u krugu na aversu (prednjoj strani) ima figuru žene u narodnoj nošnji, koja u levoj ruci drži snop lovoročnih grančica, a u desnoj jednu grančicu. U sredini iza figure nalazi se grb FNRJ (sa pet buktinja), a okolo natpis: „FEDERATIVNA NARODNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA“, isписан latinskičnim pismom. Na reversu (zadnjoj strani) u sredini

sl. 1 Prvi model medalja za zasluge FNRJ 1955-1963.

kruga, nalazi se vertikalna lovoročna grančica sa pet listova i četiri ploda, a uz ivicu gornjeg dela medaljona natpis: «ZA ZASLUGE» isписан takode latinskičnim pismom.

Kako se naziv države i grba promenio 1963. godine, izrađen je drugi model medalje istog oblika i prečnika sa redizajnom aversa medaljona u kome je (grb sa šest buktinja) i natpis okolo ruba medaljona «SOCIJALISTIČKA FEDERATIVNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA» isписан latinskičnim pismom. Ovaj model medalje ima dve vrste ušljača koje su nalemljene na medaljon – uzdužno i poprečno. I kod ovog modela kako u materijalu izrade tako i u prečniku pa i debljini ima razlike. Prečnik je 34,5mm i standardni 35mm, a debljina rubova 3mm i najvišeg ispuštenja 3,2mm kao i 2,5 odnosno 3mm.

Kod svih modela medaljona varira i težina pa se kreće od 23 grama do 26 grama zavisno od perioda i alata u kojem je medaljon iskovan.

Oba modela Medalje, kao i varijante, vise na trouglasto složenoj traci svetloplave boje širine 35 – 40mm.

Vrpyca (ordenska lentica) je od svetloplave svile postavljene na metalnu pločicu, širine 35mm i visine 9mm, na čijoj je reversnoj strani pločica sa sigurnosom iglom za kačenje na uniformu ili odelo.

sl. 2 Drugi model medalja za zasluge SFRJ 1963-1990.

Medalja je smeštena u kutiju boje trule višnje, dimenzije 120x80 mm. Unutar kutije, na poklopacu je belo svileno jastuče sa zlatno utisnutim grbom FNRJ na svojoj sredini a u donjem delu je ležište za medalju od crvene svile. Sve medalje su se nalazile u ovoj kutiji tako da se ne pojavljuje model kutije bez grba ili sa izmenjenim i utisnutim grbom sa šest buktinja.

sl. 3 Prikaz izgleda ušica koje su nalemljene na medaljon

Poslednje izmene i dopune Zakona o odlikovanjima izvršene su 1985. godine. Tom prilikom usaglašena su ustavna ovlašćenja i mogućnosti izrade minijature i maketa. U novim statutima potvrđene su izmene u sastavu (strukturi) metala, koji se od 1980, odnosno 81. godine, koristi za izradu medalja. Tako se od toga vremena medalja i minijature proizvode od osnovnog materijala - tombaka.

Minijatura Medalje za zasluge - tip I model 1969. godine izrađen je od tombaka. Po kompoziciji, reljefu i obliku odgovara opisu medalje drugi model

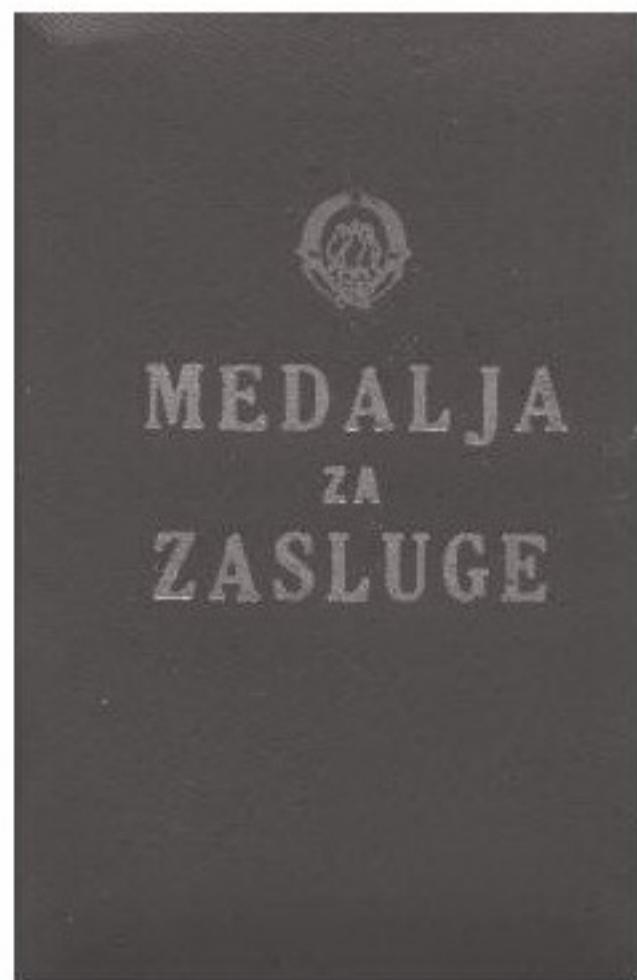
1963-1992. Prečnika je 17 mm. Visi na plavoj traci, širine 13mm i dužine 60mm. Traka visi na dvojnoj metalnoj igli u obliku čiriličnog slova P. Namenjena je stranim nosiocima.

Minijatura Medalje za zasluge tip II model 1984. godine identičan je modelu iz 1969. godine s tom razlikom što visi na metalnom nosaču, oblika pravougaonika, dimenzije 22x11 mm koji je presvučen trakom plave boje a koja odgovara boji trake medalje.

Minijatura za zasluge tip III model 1986-1992. Ista je po opisu kao i minijatura iz 1984. godine, s tom razlikom što je medaljon jednodelne izrade, odnosno revers je bez sadržaja.

Medalja za zasluge nosi se na levoj strani grudi po redosledu koji joj pripada. U rangu odlikovanja SFRJ zauzimala je poslednje 6. mesto u redosledu medalja. Od ustanovljenja 1955. pa do 1985. godine ovom medaljom odlikovano je 845 pojedinaca – većinom stranaca.

Uz Medalju, odlikovanom licu izdavano je Uverenje, u vidu dekreta kao dokument o medalji. Uverenje je izradeno od papira dimenzije 14,5 x 20,7mm.

sl. 4 Kutija medalje za zasluge 1955-1990.

Tokom svoga postojanja medalja nije menjala svoj rang od 1955. pa sve do stupanja na snagu Ustava novostvorene Savezne Republike Jugoslavije, polovinom 1992. godine, kada je i prestao da važi Zakon o odlikovanjima SFRJ, kao i sistem odlikovanja bivše države. ■

TRI NEPOZNATE VARIJANTE MEDALJE KRALJA ALEKSANDRA KARAĐORĐEVIĆA

Interesantne i veoma retke medalje, kovane su povodom posete kralja Aleksandra Francuskoj - velikom prijatelju Kraljevine Jugoslavije. Nigde se u literaturi ne pominju i nema podataka o njima, ali njihova retkost i lepota dovoljan su razlog da budu predstavljene čitaocima «dinara», i nadam se da će možda neko uspeti da dode do potrebnih podataka, i kad-tad sa njih skine veo tajne kojim su prekrivene.

Medalja sa slike broj 1 otkovana je u čast zvanične posete kralja Aleksandra Francuskoj, koja je trebalo da se održi od 9-12 oktobra 1934. godine a koju je sprečio Marsejski atentat u kome je kralj Aleksandar smrtno stradao.

sl. 1

Revers medalje je bez ikakvog reljefa i natpisa, što ukazuje na verovatnoću da je predviđen za graviranje imena lica kome bi medalja bila dodeljena.

Medalja je veličine 65 mm i težine 125 gr. i napravljena je od patinirane bronze.

Avers medalje sa slike br. 2 sličan je prethodnoj medalji, samo što je deo natpisa promenjen, pa sada ispod kraljevog lika piše KRALJ ALEKSANDAR. (Velika sličnost je očigledna, pa se može pogrešno zaključiti da su aversi isti, ali će se pažljivim uporedenjem ipak uočiti razlike koje ukazuju da se ne radi o jednom te istom aversu).

sl. 2

Na aversu na francuskom jeziku piše ALEKSANDAR I KRALJ JUGOSLAVIJE oko kraljevog portreta, i PARIS 9 - 12 OKT 1934, ispod Aleksandrovog lika. Tu je i potpis poznatog francuskog gravera Andrea Lavrilera, specijaliste za graviranje portreta.

Na reversu ove medalje u sredini je umetnički stilizovan grb Kraljevine Jugoslavije po uzoru na slične medalje iz tog perioda, i natpis ALEKSANDAR I 1888 - 1934.

sl. 3

Treća medalja ima sličan avers prethodnoj, sa dodatom godinom rođenja i smrti Aleksandra, dok je na reversu Kralju dodat u narodu omiljeni nadimak UJEDINITELJ. Oko grba su navedena mesta slavnih bitaka srpske vojske pod njegovim vodstvom: CER - KAJMAKČALAN - DOBRO POLJE - BREGALNICA - KUMANOVO.

Na svim medaljama kralj Aleksandar je predstavljen u uniformi ukrašenoj granom sa

odlikovanjima i Karadorđevom zvezdom sa mačevima III reda.

I druga i treća medalja su po veličini, težini i materijalu od kog su izradene identične prvoj.

Ako se za prvu medalju može pretpostaviti da je kovana pre atentata u Marseju, druga i treća su svakako kovane posle, ali je datum i mesto kovanja za sada nepoznati, ali to nisu i jedina pitanja na koja će se dugo tražiti odgovor. ■

SND po Srbiji

SPOMENART - udruženje kolezionara ZAJEČAR

Udruženje «SPOMENART» iz Zaječara se molbom obratilo SND Beograd za odobrenje dela sredstava za izradu reklamnog panoa koji će trajno biti propagandno istaknut na mestu održavanja susreta kolezionara u bašti restorana STARA VODENICA u Zaječaru. Sredstva su odobrena te je tako uz već štampane flajere i ova manifestacija uz obavezno prisustvo lokalne TV stanice bila medijski dobro pokrivena. Iz uobičajenog materijala izloženog na stolovima izlagača, treba izdvajati kao dekor antičku rimsку dvokolicu u originalnoj veličini ali i drveni top na samom ulazu na mesto okupljanja numizmatičara i kolezionara, 17. maja 2008. godine.

Poseta je bila zadovoljavajuća uz nezlonamernu primedbu da je gostiju iz Beograda bilo malo jer nekima je dalek put što zbog prevoza što zbog godina, dok drugi jednostavno nemaju mogućnosti da pokriju ni troškove putovanja, a oni treći ne vide ekonomski interes za takve uslovno rečeno ekskurzije.

Akcija koju je pokrenulo SND je budućnost i jedini način animiranja novih članova a šta znače novi i mladi članovi nije potrebno posebno naglašavati. Kao i u ostalim gradovima i u Zaječaru se mogao videti raznovrstan materijal čak i za one koji se ne bave isključivo numizmatikom, ko je želeo i imalo vremena i želje mogao je na domak grada da poseti FELIX ROMVLIANV, ostatke letnje rezidencije rimskog imperatora Galerija (293-311 g) sa predivnim stubovima, mozaicima i fragmentima skulptura ili pak Gamzigradsku banju sa svojim lekovitim vodama.

Srpsko numizmatičko društvo, ali i neki članovi udruženja dobili su prelepo dizajnirane zahvalnice udruženja «SPOMENART» Zaječar kao simboličan vid pažnje i poverenja ovoj zajedničkoj manifestaciji.

МИОДРАГ ТОМИЋ – ПРВИ РАТНИ ПИЛОТ

У сраској историји много је славних људи. Велика дела многих славе се и данас. Нажалост, о некима се мало зна, а један од њих је херој српског неба Први ратни пилот на свету Миодраг П. Томић

Рођен је 17. маја 1888. у селу Страгари, округ Крагујевачки.

По завршетку 3. разреда гимназије у Крагујевцу, 1905. године ступа у Пешадијску подофицирску школу. Завршио је Пилотску школу у Етампу у Француској, а затим Ловачку пилотску школу. После Првог светског рата завршио и Школу гађања у Белој Цркви. У Београду, као већ прослављени ваздухопловни официр, завршава гимназију и две године студија на Правном факултету.

Учесник је свих ослободилачких ратова Краљевине Србије од 1912. године.

Почетком 1912. бива упућен у Француску на обуку и пилотажу. По скраћеној обуци и тада први пут купљеним авионима за војне сврхе, узима учешће у Балканском рату. У рату са Бугарима 1913. учествује као пилот у ескадрили за извиђање. Истакао се својим херојством у бици код Скадра, а 1915. је својим авионом одржавао везу између Скадра и Драча.

За време Првог светског рата чини читав низ великох херојских подвига који му разносе славу широм света. Учесник је и прве ваздушне борбе у историји ратног ваздухопловства 14. августа 1914. године изнад села Мишара код Шапца, када је аустријски пилот из пиштоља

Миодраг Томић на насловној страни
"Илустрованог листа"

авиона и један балон!

Био је на разним положајима у нашој и, краће време, у француској војсци. Био

је командир ескадрила, група и пукова, наставник и командант пилотске школе, командант Друге ваздухопловне бригаде, шеф личног одсека Команде ваздухопловства и ађутант Петра II.

За време Другог светског рата био је у заробљеништву, после рата политички емигрант, пошто је одбио да се врати у комунистичку Југославију.

Пилотски знак М. Томића

М. Томић и његова одликовања

На понуду Војних власти и самог Тита да се врати у земљу и да ће му дати чин генерала авијације одговорио је: «Кажите да ја више волим метлу у америчкој фабрици, него генералски чин у данашњој Југославији под маршалом Титом».

Кажу да је био толико популаран међу емигрантима у Америци да, када је био тешко болестан, амерички лекари су га, сазнавши о коме се ради, оперисали бесплатно, а један од њих, пољски емигрант, за време саме операције дао му је своју крв!

М. Томић је носилац више од тридесет наших и страних одликовања, међу којима и: Орден Карађорђеве звезде, Орден Белог орла, Орден Таковског крста, Орден Светог Саве, Орден Југословенске круне, Медаље Обилића, десет француских одликовања, енглески Орден Викторије, два америчка, више пољских, румунских, италијанских, немачких и чехословачких.

О њему пишу све српске енциклопедије, све ратне историје, наше и стране. Велики јунак. Најславнији и најзаслужнији ваздухопловац Краљевине Србије и касније Југославије. Био је и лични пријатељ многих славних ваздухопловаца целог света, а српском народу служио је на част и понос.

Томић са својим авионам код Скадра, 1912. године

Миодраг П. Томић умро је 18. фебруара 1962. у Чикагу. Његов гроб налази се у Либертвилу, близу манастира, крај гробова многих српских јунака.

«... Небо је било тамно, хладни ветар је дувао и носио студен. Пред раком је одјекнуло вечнаја Памјат и сав присутни свет одаде још једном велику и дубоку пошту ратнику, чије ће

Томић и његов авион типа "Блерио" на коме је летео у ратовима 1912-15. године

се име помињати све док буде Срба на свету. Ковчег је спуштен у гроб, ледена земља га прекрила, а преко ње 28 венаца од стране бројних организација, другова из рата, пријатеља и поштоваоца.

Једна страница историје српског ваздухопловства је завршена. Светла, часна и узорна. Енциклопедије унеће сада дан смрти, уз напомену да је Миодраг П. Томић остао до последњег часа веран краљу и отаџбини...» објавила је СЛОБОДА (лист српске народне одбране у Америци) у суботу 10. марта 1962. године.

Сахрани М. Томића присуствовало је много Срба из Чикага и околине, али и из читавог света, као и комплетна елита српске емиграције, и поред невремена, мраза, вејавице и хладног ветра. То као да се небо љутило што је морао да са овог света оде такав јунак без мане и страха. ■

Томић испред једног од својих авиона

Akcije Narodne banke Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca

Po osnivanju, Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca imala je tri nacionalne novčane jedinice: dinar, perper i krunu, i dve emisione banke: Privilegovanu narodnu banku Kraljevine Srbije i Emisionu ustanovu Crne Gore. Sve materijalne, tehničke i organizacione uslove za nastavak rada kao centralne i privilegovane banke ispunjavala je jedino Privilegovana banka Kraljevine Srbije. U skladu sa tim, Ministarski savet nove države 2. januara 1920. godine donosi Uredbu o reorganizaciji Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije u novu emisionu banku Narodna banka Kraljevine SHS.

Akcionari Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije 4. januara 1920. godine prihvataju ovakav predlog i potpisuju ponudeni tekst Ugovora o novom statusu Centralne banke.

Zakonom o Narodnoj banci Kraljevine SHS od 26. januara 1920. godine (izmene i dopune

od 9. decembra 1920. i 19. aprila 1921) omogućeno je donošenje Statuta nove Centralne banke koju akcionari usvajaju 11. juna 1922. godine. Time su se stvorili svi formalno-pravni uslovi za rad nove Banke.

Da bi do ovoga došlo, morala se u međuvremenu izvršiti zamena, preimenovanje akcija Narodne banke Kraljevine Srbije sa donosilca na ime akcionara. Kako bi se izvršilo preimenovanje, morala se izvršiti procena imovine nove Centralne banke. Uplaćeni akcijski kapital Privilegovane narodne banke Srbije iznosio je 10 miliona dinara, a imovina oko 4,4 miliona dinara. Nominalna vrednost jedne akcije od 720 dinara je dobijena podelom 14,4 miliona dinara imovine Banke sa 20.000 akcija.

Pošto je u Srbiji i svetu bio na snazi tzv. „Zlatni standard“, ovih 720 dinara bilo je razmenljivo za zlato. Troškovi izrade i emisije akcija od 10 dinara po akciji

odredivale su nominalnu cenu od 730 dinara u zlatu. Raspodela kapitala Banke – 500 dinara na glavni kapital i 220 dinara za popunu fondova, odredio je konačnu nominalnu vrednost akcija u visini od 500 dinara po komadu.

Nacrt zakona o Narodnoj banci Kraljevine SHS predviđao je da kapital nove banke bude određen u iznosu od 50 miliona dinara a da se sredstva prikupe u zlatu.

Upis dodatnih 40.000 akcija po nominalnoj ceni od 500 dinara raspisan je 3. maja 1921. godine. Upis je izvršilo 725 akcionara: 583 fizičkih lica, 142 novčana zavoda, a ostatak različita pravna lica. Uplata glavnice po osnovu emisije i upisa akcija trajala je od 1921-1926. godine. Novoemitovane akcije glasile su na име и котираме су се на Beogradskoj berzi са ограничењем да нису могле бити преносиве на стране држављане. Time je očuvan princip iz 1884. godine postavljen osnivanjem

Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije, da kapital bude u rukama domaćih akcionara (sopstven kapital). Pored interesa da Centralna banka bude 100% u vlasništvu tzv. domaćeg kapitala, država je bila zainteresovana za dodatno povećanje kapitala Centralne banke, pošto je normalno bilo da pojedine poslovne banke imaju veći kapital od Centralne banke. Razultat toga je donošenje Zakona o odobrenju Ugovora između države i Privilegovane banke 17. juna 1931. godine, za povećanje glavnice kapitala Privilegovane narodne banke Kraljevine SHS sa 30 miliona na 180 miliona dinara. Tako je došlo do povećanja nominalne vrednosti po akciji sa 500 dinara na 3.000 dinara. Uslovi prenosa se nisu menjali do početka Drugog svetskog rata. Jedina korekcija učinjena je radi očuvanja privatnog vlasništva u Banci ograničenjem države da ne može sticati na Berzi više od 20% od ukupnog broja akcija.

Ako se izuzmu monetarne fluktacije, cene akcija Privilegovane banke realno su kotirane na Beogradskoj berzi, i uvek bile veće od nominalne vrednosti pojedinačne akcije od 500 odnosno 3.000 dinara. Tome su doprinosili dobri poslovni uspesi i relativno visoka ekskontna stopa, što je imalo za rezultat ostvarivanje nadprosečnih prinosa Banke.

U skladu sa osnovnim zakonom kapitala, sklonost ka koncentraciji i centralizaciji, devetoro krunih akcionara imalo je početkom 1940. godine ključnu ulogu u upravljanju Bankom. Vlasnička struktura bila je sledeća:

- 20% emitovanih akcija (12.000 pojedinačnih akcija) posedovale su državne banke, Poštanska štedionica i Državna hipotekarna banka.
- 30% emitovanih akcija (18.000 pojedinačnih akcija) bile su u vlasništvu privatnih novčanih zavoda.
- 42% emitovanih akcija (25.200 pojedinačnih akcija) posedovali su krupni privrednici i pojedinci. Najveći broj akcija kao pojedinačni akcionar, imao je Tihomir Panić

iz Beograda u iznosu od 1.500 komada, Kralj Petar II Karadordević imao je 600 akcija, njegova majka Kraljica Marija 473, dok je kraljević Tomislav Karadordević imao 100 akcija Privilegovane banke (Pregled akcionara Privilegovane narodne banke SHS, red. br. 6, od 3. 3. 1940).

- ostali akcionari sa vlasništvom do 100 komada akcija posedovali su 8%, odnosno 4.800 pojedinačnih akcija (Pregled akcionara Privilegovane narodne banke SHS, red. br. 6, godina 1935, 1939).

Da bi zaštitila državne interese, Vlada Kraljevine SHS bez saglasnosti ostalih akcionara vrši takozvanu nacionalizaciju Narodne banke. Na predlog Ministarskog saveta od 16. septembra 1939. godine i Vlade, Narodna skupština je 14. septembra 1940. godine prihvatiла napred pomenutu Uredbu. Celokupna nova emisija od 40.000 akcija, pojedinačne nominalne vrednosti od 3.000 dinara, otkupile su: Poštanska štedionica, Potporni fond pomoćnog osoblja u službi države i Činovnički penzionalni fond. Kako bi omogućila i olakšala kupovinu ovim državnim institucijama, Narodna banka je za povećanje kapitala od 120 miliona dinara emitovala državne obveznice koje je plasirala kod Državne hipotekarne banke. Time je država došla u mogućnost da kupi obveznice od Hipotekarne banke kod koje se nalazio i depozit pomenutih fondova. Tako je država postala vlasnik 156.000 pojedinačnih akcija ili 52% od ukupnog broja akcija.

Kako bi lakše upravljala i ostvarivala sopstvene interese, država je pomenutom Uredbom ukinula:

- ograničenje od 20% vlasništva akcija u učeštu državnih ustanova i države u kapitalu Narodne banke.
- ograničenje od 100 akcija za 1 glas na Skupštini akcionara
- ograničenje dividende do 6%. U slučaju ostvarivanja veće dobiti, razlika bi išla direktno u državnu kasu (red. br. 8 „Službene novine Kraljevine SHS“ br. 203 od 16. 9. 1940).

U skladu sa napred iznetim, zbor akcionara je izgubio pravo odlučivanja o bilansima i godišnjim završnim računima, niti je mogao razrešavati i postavljati upravu Narodne banke. Sva ova prava akcionara prešla su u nadležnost ministra finansija (red. br. 3, str. 336).

Socijalistička revolucija je materijanu bazu za promenu svojinskih odnosa zasnovala na podržavljenju skoro celokupne imovine privrednih subjekata i pojedinaca. U skladu sa tim, radi povraćaja zlatnih rezervi Narodne banke iznetih iz zemlje pre okupacije, nova vlast Federativne Narodne Republike Jugoslavije priznaje kontinuitet Narodne banke Kraljevine Jugoslavije i u skladu sa tim:

- obeštećuje sa 17 miliona tadašnjih američkih dolara u ime nadoknade nacionalizovane imovine američkih gradana u Srbiji.
- vrši povraćaj 41.666,73 kilograma čistog zlata Narodne banke Kraljevine Jugoslavije iz Sjedinjenih Američkih Država.
- vrši personalne promene u upravi Narodne banke.
- saziva Vanredni zbor preživelih akcionara Privilegovane narodne banke Kraljevine Jugoslavije 23. decembra 1945. godine i obaveštava ih o predlogu novog Zakona o Narodnoj banci i Statutu Narodne banke, da bi zatim 15. januara 1946. godine Savezna Skupština donela Zakon o Izmenama zakona o Narodnoj banci Kraljevine Jugoslavije, koja dobija i novo ime – Narodna banka Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Vlasnicima akcija nacionalizovane Narodne banke Kraljevine SHS pripadala je nadoknada po Uredbi o otkupu akcija (Službeni list FNRJ, br. 78, 1946. g.). U članu 1 stav 2 ove Uredbe izričito je naglašena obaveza isplata akcionara (fizičkih lica, pravnih lica i zadružnih organizacija) u visini određenoj po nominalnoj vrednosti akcija. Bilansi ovako nastalog duga države su samo načinjeni, ali do današnjeg dana nisu isplaćeni (red. br. 4, str. 379). ■

Povodom 70-te godišnjice Kovnice novca u Beogradu

„Nova Državna kovnica za izradu metalnog novca juče je svečano osvećena. Podizanjem moderne sopstvene kovnice, čija je postrojenja stavio u pogon predsednik vlade, dr Stojadinović, Jugoslavija se emancipovala od inostranstva i u kovanju metalnog novca“.

„Politika“ 8. septembar 1938.

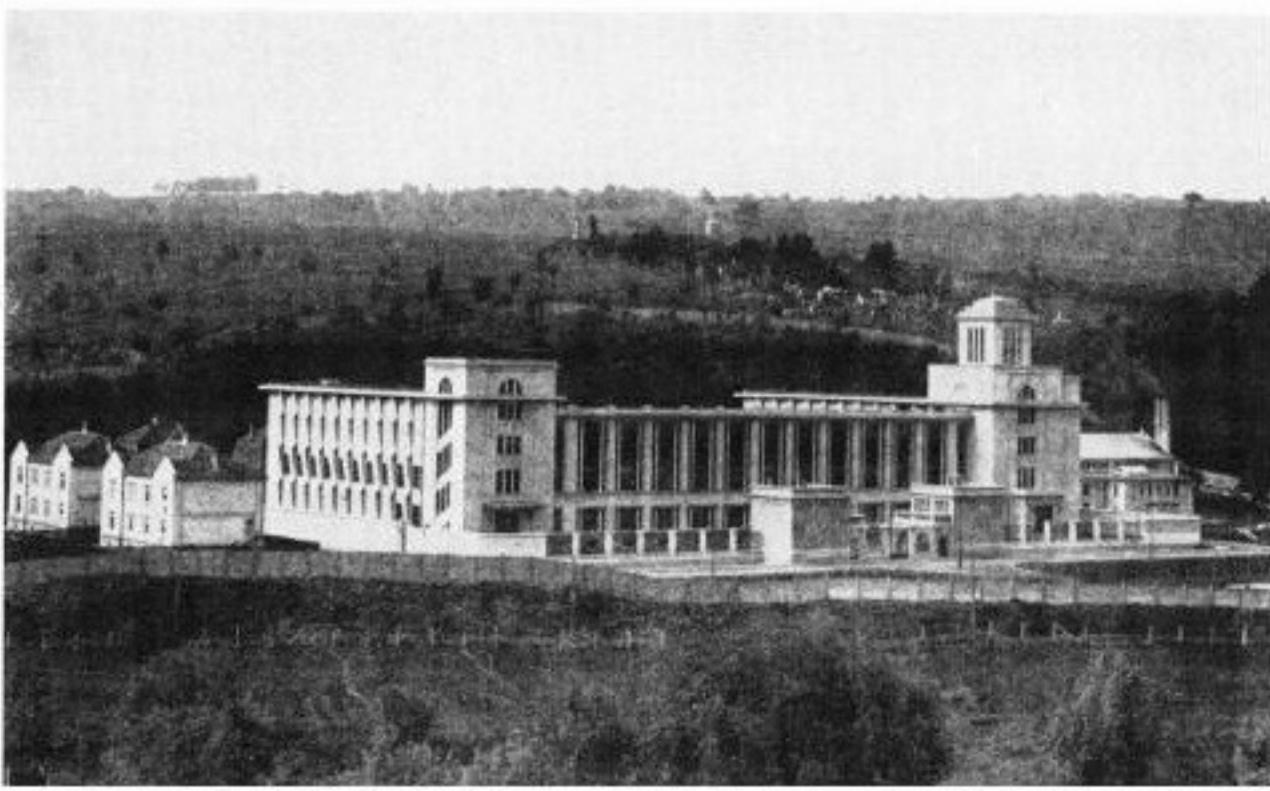
Pod ovim naslovom u „Politici“ je dat opširan tekst o svečanom otvaranju Državne kovnice novca u Beogradu, pa zato možemo smatrati da je sreda 7. septembar 1938. godine svakako veoma značajan datum u istoriji našeg novčarstva. Toga dana u prisustvu predsednika vlade dr Milana Stojadinovića, kraljevog izaslanika pukovnika Poleksića, kao i brojnih zvanica, između ostalih govorio je i ministar finansija Dušan Letica. Najpre o prethodnim izdanjima našeg metalnog novca koji je do tada mahom izrađivan u inostranstvu, a zatim je izneo predstojeće planove, kako za prvu emisiju koja u celosti treba da bude realizovana u novootvorenoj kovnici, tako i o drugim veoma ambicioznim projektima:

„Pored kovanja novca u našoj kovnici izrađivaće se i medalje, a docnije i ordenje, koje smo do sad isključivo poručivali i skupo plaćali u inostranstvu. Snabdevena savršenim strojevima za urednu izradu svega ovog, naša će kovnica biti poznata svojim radom i našem susedstvu na bližem istoku, pa verujemo da će moći poslužiti ovakvim potrebama i van granica naše države“.

S obzirom na to da su instalirane nove, savremene mašine za kovanje, takvi planovi su bili sasvim realni. Na osnovu Zakona od 9. jula 1936. godine, vlada Kraljevine Jugoslavije naložila je Narodnoj banici podizanje kovnice, zatim, što je zaista veoma važno, istog meseca donosi zakonsku Uredbu o Instaliranju postrojenja za kovanje metalnog novca i drugih kovina sličnih metalnom novcu, a kasnije uređuje i međusobne odnose Države i Narodne banke u vezi poslova kovanja.

Kovnica novca izgradena je na Topčideru 1938. godine pored ranije podignute zgrade Zavoda za izradu novčanica, po projektu (iz 1930) beogradskog arhitekte Josifa Najmana (19.5.1894–7.1.1951), koji je osim ovog uradio i projekte mnogih stambenih i javnih objekata (trgovačka akademija, opštinska štedionica, državna markarnica), a imao je značajnog učešća i u izradi Generalnog urbanističkog plana Beograda. Zgrada se sastoji iz dva povezana bloka, drugačije obradenih fasada, različite visine, a zbog specifične namene podignuta je i zidana ograda visine oko 3,5m. Pri tom je objekat koncipiran po principima tadašnje moderne arhitekture na čijoj fasadi, osim pilastera, nema drugih dekoracija. Funkcionalno rešenje ove institucije prevashodno je uticalo na to da autor projekta nije insistirao na arhitektonskoj lepoti i kvalitetu izraza tako karakterističnim za to vreme.

Tako je, dakle, pre sedamdeset godina počela s radom Kovnica novca u Beogradu u kojoj je, upravo te 1938. iskovana i prva serija novca realizovana kod nas u kompletном tiražu, a do danas su kovane sve zakonom predvidene redovne i mnoge jubilarne emisije našog novca, medalje, plakete i dr. ■

Valjevska zahvalnica iz 1950-ih štampana u ZIN-u

Poslednjih godina pojavile su se na e-bay-u zahvalnice od 100 dinara čije su datovanje i svrha često pogrešno predstavljeni i interpretirani. Ono što verovatno stvara zabunu u ispravnoj identifikaciji i datovanju ove zahvalnice su njen izgled koji svojim finesama i načinom izrade potseća na novčanicu, kao i godine 1941-1945. Ispisane u ramu medaljona, u čijem središtu se nalazi lik narodnog heroja Stjepana Filipovića. Ovaj tekst rasvetljuje neke detalje vezane za ovu zahvalnicu. Počnimo najpre sa istorijskom pozadinom.

Stjepan Filipović, u Valjevu i Srbiji prozvan Stevan, rođen je u Opuzenu, Hrvatska, 27. januara 1916. godine. Pre Drugog svetskog rata živeo je u Mostaru i Kragujevcu. Pridružio se radničkom pokretu tokom 1937. godine i zbog učešća u radničkim akcijama i demonstracijama bio je osuđen 1939. godine na godinu dana zatvora. Po izlasku iz zatvora proteran je u Opuzen, a zatim postaje član komunističke partije. Pre početka rata vraća se u Srbiju i po zadatku partije radi u Kragujevcu i Valjevu. Nakon početka rata učestvuje u organizovanju prvihi partizanskih četa u valjevskom kraju. Bio je borac Valjevskog partizanskog odreda, komandir čete Tamnavsko-kolubarskog odreda i komandant bataljona. 24. februara 1942. godine zarobili su ga Nemci i nakon mučenja i ispitivanja osuden je na smrt vešanjem. Obešen je u Valjevu 22. maja 1942. godine. Stanovništvo je bilo primorano da prisustvuje vešanju koje je trebalo da posluži kao primer kazne koja čeka svakoga ko se odupre okupatoru. U poslednjim minutima svog života, Stjepan – Steva Filipović iskazao je gest velike hrabrosti: sa omčom oko vrata podigao je ruke, stisnuo pesnice i pozvao narod Srbije u borbu za slobodu, pozvao je žandarme da ne služe okupatorskoj vlasti, klicao je partiji i uzvikivao anti-fašističke parole. Njegov gest ubrzao je njegovu smrt – Nemci su naredili da se vešanje održi 15 minuta ranije od predvidenog termina kako bi ga sprečili da dalje govori. Poniženje i pokoru koje je neprijatelj htio da nametne Valjevcima, Stjepan Filipović pretvorio je svojim gestom u ponos i prkos. Stjepanov herojski gest ostao je zabeležen na fotografiji nepoznatog autora prikazanoj na sl. 1. Stevan Filipović proglašen je za narodnog heroja 1949. godine.

1948. godine rodila se ideja o podizanju spomenika svim borcima valjevskog kraja izginulim u Drugom svetskom ratu. Realizovanju ideje pristupilo se 1950. godine kada je obrazovan Okružni odbor za podizanje spomenika palim borcima Valjevskog kraja NOB. Odbor je sastavljen od predstavnika srezova na čijoj teritoriji je delovao Valjevski odred: valjevskog, podgorskog, tamnavskog, posavotamnavskog, Iliškog, azbukovačkog i radevskog. Izrada spomenika poverena je poznatom zagrebačkom vajaru Vojinu Bakiću koji je spomenik zamislio prema fotografiji prikazanoj na slici 1. Simbolika spomenika je višestruka – prikazuje palog borca, iskazuje mu zahvalnost i u isto vreme ističe njegovu

sl. 1 Stjepan Filipović pod vešalima

vanrednu hrabrost koja služi kao primer. Spomenik je podignut na brdu Vidraku kod Valjeva, visok je 16 metara i izrađen je od antikorodala, legure alumini-juma. Realizacija je bila usporena zbog izbora materijala, promena koncepcije spomenčkog okruženja i požara u umetnikovom ateljeu koji je uništio gip-sani model spomenika. Konačno, spomenik je svečano otkriven 23. oktobra 1960. godine (sl. 2), pod imenom Spomenik borcima revolucije (revolucija je praktično poistovećena sa Narodno-oslobodilačkim ratom), i postao je pravi simbol grada Valjeva u periodu socijalizma. Postao je sastavni deo valjeskog grba 1975. godine (sl. 3) i čest detalj na materijalu koji su opštinske vlasti delile kao reprezentaciju (sl. 4).

sl. 2 Spomenik borcima revolucije u Valjevu

Izrada spomenika i uređenje prostora oko njega finansirani su od strane Narodnih odbora srezova, grada Valjeva, raznih privrednih i društvenih organizacija i Republike Srbije. Pored ovog, Okružni odbor za podizanje spomenika zajedno sa Savezom boraca i Savezom socijalističkog radnog naroda Jugoslavije (SSRNJ) organizovao je akciju prikupljanja priloga prodajom zahvalnice od 100 dinara. Neispunjena zahvalnica prikazana je na sl. 3.

Zahvalnice (dimenzija 170,5 x 94 mm) su štampane u Zavodu za izradu novčanica Narodne banke FNRJ, što svedoči tekstu pisan sitnim slovima ispod rama zahvalnice, u sredini. Umeće Zavoda je

prepoznatljivo – polje zahvalnice štampano je sličnim stilom kao novčanice iz 1944, 1951. i 1955. godine. Stil cifara u nominali odgovara stilu cifara koje se nalaze na naličju neizdate novčanice od 10 dinara iz 1951. godine (sa leve strane). Nominala je okružena ornamentalskim motivima koji svojim oblikom potsećaju na motive koji se nalaze na novčanicama iz 1944. i 1955. godine, a sama kompozicija – nominala okružena sa više ornamentalskih nivoa koji se preklapaju od spoljašnjih ka unutrašnjim potseća na kompoziciju istog detalja sa novčanicama iz 1955. godine. Ostatak zahvalnice prožet je slabo vidljivim uokvirnim petokrakama koje predstavljaju neku vrstu zaštite protiv falsifikovanja.

sl. 3 Grb Valjeva sa Spomenikom borcima revolucije (značka, kraj sedamdesetih godina XX veka)

Budući da je odbor za podizanje spomenika osnovan 1950. godine, a spomenik svečano otkriven 1960., datiranje zahvalnica se smešta u ovaj period. Sačuvane su zahvalnice sa i bez upisanog imena donatora, ali je interesantno da na zahvalnicama sa upisanim imenom nema pečata odbora za podizanje spomenika. Stiče se utisak da gradani nisu dolažili u prostorije odbora kako bi dali donaciju, u kom slučaju bi odgovorno lice upisalo ime donatora na

sl. 4 Plaketa grada Valjeva sa Spomenikom borcima revolucije (kraj sedamdesetih godina XX veka)

zahvalnicu i verovatno stavilo pečat. Verovatnije je da su zahvalnice distribuirane po radnim organizacijama i zadružama, gde bi zaduženi referent dodelio zahvalnicu nakon donacije I, III i pisao donatorovo

sl. 5 Neispunjena zahvalnica za prilog od 100 dinara

Ime na zahvalnici ili ostavio donatoru na volju da sam upiše svoje ime ili ne. Ukoliko donator ne bi upisao svoje ime, zahvalnica bi ostajala «blanko». Autor nije došao do podatka koliko je ukupno zahvalnica izdato. Najveći autoru poznat primerak nosi broj 153677. Ovaj broj može se smatrati velikim ako se uzme u obzir da je broj stanovnika Valjevskog kraja u to vreme bio približno 200 hiljada (uključujući opštine Valjevo, Lajkovac, Ljig, Mionica, Osečina i Ub). Autoru je poznato nekoliko sačuvanih zahvalnica, ali ne može sa sigurnošću da tvrdi koliko se ukupno zahvalnica sačuvalo do danas.

Pored spomenika borcima revolucije, u Valjevu je postojala i bista Stjepana – Steve Filipovića

koja je krajem sedamdesetih godina podignuta na mestu na kome je obešen. Postao je takođe i spomenik u Opuzenu. Ova dva spomenika uništema su tokom devedesetih godina XX veka.

Ipak, Spomenik borcima revolucije izgraden po liku Stjepana – Steve Filipovića preživeo je teške devedesete godine prošlog veka kada se dosta polemisalo da li ga treba ukloniti ili ne, tako da i dalje dominira Valjevom sa brda Vidraka. Zahvalnice predstavljene u ovom tekstu predstavljaju dragoceno svedočanstvo o prikupljanju sredstava za njegovu izgradnju, o duhu vremena u kom su izdate i o ne-monetarnim izdanjima Zavoda za Izradu novčanica. ■

SND po Srbiji

«MEDIANA» NIŠ

Prvi zajednički nastup Srpskog numizmatičkog društva održan je u Nišu 16. februara u zajednici sa numizmatičkim društvom «MEDIANA» iz tog grada. Hotel «PARK» u Nišu je bio premali da primi sve posetioce uz adekvatno medijsko pokriće (TV Kopernikus, Narodne novine). Svi posetnici mlađi od 15 godina na poklon od SND Beograd dobili su knjigu «I JA SAM NUMIZMATIČAR» autora Bogdana Koprivice, a Srpskom numizmatičkom društvu Beograd je uručena prigodna zahvalnica društva »MEDIANA» iz ruku predsednika numizmatičkog društva «MEDIANA» g. Marka Milojevića.

Ovaj prvi zajednički nastup pokazao je i otvorio nove perspektive, ali i ukazao na neke probleme koje će biti potrebno u hodu rešavati. Pre svega marketing mora biti agresivniji i u jednom i u drugom gradu jer poseta članova iz Beograda je bila skoro simbolična, ali su zato bili zastupljeni gradovi iz bliskog, čak i iz daljeg okruženja: Zaječar, Leskovac, Lebane, Aleksinac, Sokobanja, Pirot, Kruševac, Knjaževac, Požarevac....

10. aukcija Srpskog numizmatičkog društva

Malо je društava u svetu koja organizuju aukcije. SND već više od deset godina organizuje jedinstvene numizmatičke aukcije na kojima zainteresovani članovi mogu da popune svoje kolekcije interesantnim primercima bez uobičajenih provizija koje često uvećavaju postignutu cenu i za više od 20%.

Osnovni cilj radi kojeg Društvo organizuje aukcije nije zarada, već popularizacija numizmatike i Društva, kao i očuvanje numizmatičkog materijala i njegova ponuda domaćim kolecionarima, kako bi se i na ovaj način sprečilo njegov odliv van granica naše države.

Tako je 1. juna 2008. godine u Beogradu organizovana 10. aukcija, koja je po interesovanju, količini prodatog materijala i postignutim cenama postigla daleko bolje rezultate od prethodnih.

Na aukciji je ponudeno 565 primeraka srednjovekovnog, modernog i papirnog novca, ordenja i medalja, starih akcija, ukaza za odlikovanja, istorijskih razglednica i fotografija.

Prodato je blizu 90% lotova, a većina je prodata po znatno većim cenama od početnih.

Primerima koji slede pokušaćemo da u kratkim crtama «prepričamo» šta je bilo najinteresantnije i koji su to primerci obeležili dogadjaj i učinili da aukcija bude praznik numizmatike, a Beograd tog dana numizmatička prestonica ovog dela Evrope.

(Kolona sa postignutim cenama prikazana je posle oznake za kvalitet lota, a početne cene lotova date su u zagradama).

SREDNJOVEKOVNI NOVAC

2. Stefan Vladislav II (protivkralj 1316-1325). Ag, t = 2.15 g; J. 9. 11; I. 4. 1; LJ. T. III 20-22. II	350	(350)
7. Stefan Uroš IV Dušan (car 1345 - 1355). Ag, t = 0.77 g; J. 11. 26; I. 6. 15; LJ. II	460	(400)
15. «Patrijarh» (Danilo III ili Sava V, kraj XIV veka). Ag, t = 0,47 g; J. 36. 1 – 2.; I. 39. 1; LJ. - II	1.200	(1.200)

MODERNI NOVAC

71. 4 dukata 1931. Au, t=13,96 g. KM 14.	KS	920 (800)
78. Medalja „Konjičke utakmice kraljevića Andreja“ 1933. Ag.	PP	1.500 (800)

34. 10 para 1868. Cu, t=10g. KM 3 KS/ODL 245 (120)
 40. 50 para 1879. Ag, t=2,5g. KM 9 KS/ODL 350 (250)
 87. 25 para 1978. Cu-Ni, t=2,9 g. Proba. R138. KS 200 (150)

112. 20 perpera 1910. Au, t=6,775g. KM8 KS 810 (650)
 133. 5 rublja 1876. Au, t=6,45g. KM B26 ODL/KS 600 (280)

PAPIRNINOVAC

146. 5 dinara 1876. AP 2 I 2.050 (900)
 157. 20 dinara u srebru 1905. Izuzetno retka. Do sada poznata samo tri primeraka! I 7.500 (4.000)
 162. 50 dinara 1914. AP 13. III 8.000 (2.700)

229. Proba novčanice od 100 dinara, koja je kasnije puštena u opticaj kao 500 dinara 1941;
 avers i revers odštampani na pelir papiru. I 1.700 (1.000)
 242. 500 dinara 1944. AP 54. I 680 (300)

316. 100 dinara 1990. I 320 (250)
 335. Do sada potpuno nepoznata proba overena pečatom londonske firme za izradu
 novčanica Bradbury, Wilkinson & Co. Ltd. Kvalitetna štampa na papiru za novčanice I 2.500 (500)

ORDENJE I MEDALJE

346. Zvezda Ordena Takovskog krsta I reda, monogram MO IV, proizvodnja G.A. Scheid..... I 2.800 (1.600)
 356. Orden Svetog Save III reda, rumunska verzija krune, srpska varijanta.
 Popravljen plavi emajl na kruni, retka varijanta R II 1.800 (900)
 366. Orden Crvenog krsta Knjaževine Srbije sa trakom, prva varijanta bez krune. I/II 620 (450)

382. Znak za grudi Srpske akademije nauka i umetnosti u originalnoj kutiji.
 Minimalno oštećen crveni emajl na baklji, proizvodnja A. Bertrand. I/II 2.350 (250)
 440. Zvezda i ordenski znak Ordena Knjaza Danila I reda sa lentonim
 proizvodnja Vinsent Meyer. I 3.700 (2.200)

AKCIJE

492. Akcija Srpske banke od 100 dinara, Beograd 1920. KA 180. 100 (55)

496. Akcija Pirotske centralne banke od 250 dinara, Pirot jul 1921. 150 (80)
 516. Akcija Privatne mediko-hirurške klinike A. D. od 500 dinara, Beograd avg. 1930. KA126130 100 (25)

UKAZI ZA ODLIKOVANJA

528. Ukaz Milana I kralja Srbije za Orden Takovskog krsta V reda.
 Beograd 21. februar 1889. godine. Ukaz je svojeručno potpisao kralj Milan. 105 (60)

SVET NOVCA

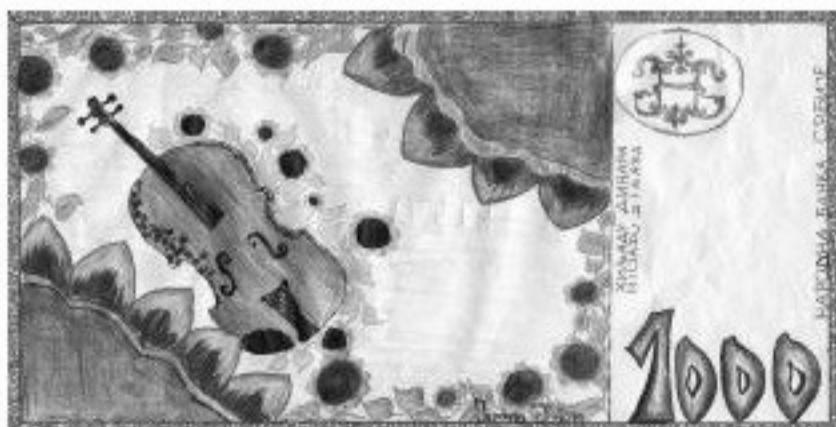
IZ EDUKATIVNOG PROGRAMA NUMIZMATIČKOG ODELJENJA GRADSKOG MUZEJA U VRŠCU

DIZAJN PAPIRNOG NOVCA – POSVEĆENO PAJI JOVANOVIĆU (VRŠAC, 1859 – BEČ, 1957) SLIKARU I DIZAJNERU PAPIRNOG NOVCA

Fotografija učesnika

Numizmatičko odeljenje Gradskog muzeja u Vršcu započelo je prošle godine edukativni program sa mladima pod nazivom **SVET NOVCA**. Prva radionica u okviru ovog programa bila je posvećena uspomeni na Paju Jovanovića, poznatog vršačkog slikara i dizajnera papirnih novčanica izdatisih 1931. i 1939.godine. Realizovana je sa učenicima VII razreda osnovnih škola u Vršcu. Program je trajao 4 nedelje a učestvovalo je 16 učenika.

Nagradeni rad Ivane Tokin

Istorijska nastanka papirnog novca od banknota iz Kine do evra, dizajn i čitanje poruka o ekonomskoj, političkoj i kulturnoj prošlosti države kroz predstave na novčanicu, upotreba i značaj novca u društvu, falsifikati, pojava inflacije, keš ili kreditne kartice samo su neke od tema sa kojima su se učenici postupno upoznavali ili ih sami nametali.

Najuzbudljiviji je bio direktni kontakt sa novčanicama. Učenici su široko otvorenih očiju i veoma uzbudeni dodirivali majusne asigne Francuske, ogromne novčanice Rusije, Austro-Ugarske i Srbije i njima nepoznatih dalekih zemalja i divili se mirisu i izgledu stare hartije koja je šuškala pod njihovim prstima. Radozalo su listali razne kataloge i časopise posvećene papirnom novcu pokazujući veliko interesovanje upravo za «dinar». Na kraju su poput mnogih naših umetnika među kojima je i vrščanin Paja Jovanović dizajnirali papirne novčanice po sopstvenoj ideji. Zajedno sa kustosom uradili su kompjutersku prezentaciju o onome što su naučili, postavili izložbu svojih novčanica koju su pratili šarenim plakatima, citati o novcu, novčanici i kase koje su sami napravili i sl. Izložbu su nazvali **Vesele novčanice**. Žiri (Direktor banke Intesa, akademski slikar i istoričar umetnosti iz Vršca) odabrali su tri najbolja dizajna. Nagradeni učenici su sa kustosom GMV posetili Zavod za izradu novčanica i kovanog novca u Topčideru i Numizmatičku postavku NBS. Bili smo zadivljeni prijemom u ZIN-u, gde su nas ljubazni domaćini vodili kroz ogromno zdanje staro skoro jedan vek, i labyrinnt prostorija na spratu u kojima nastaje papirni novac. Stajali smo ispred ogromnih mašina iz kojih su pred našim očima izlazile novčanice od 200 dinara sa likom Nadežde Petrović. Prolazili smo kroz aleje čudesnih ogromnih biljaka sa svih meridijana...

Nagradeni rad Luke Trivića

Posle ove čudesne fabrike novca u Topčideru posetili smo stalnu postavku „Novac na tlu Srbije“ u Narodnoj banci Srbije kroz koju su nas proveli ljubazni domaćini.

Nagradeni rad Miljane Pavlov

Nagrađeni učenici: TRIVIĆ LUKA (o.š. Jovan Sterija Popović), TOKIN IVANA I PAVLOV MILJANA (o.š. Vuk Stefanović-Karađžić). Gradski muzej Iz Vršca je omogućio nagrađenim učenicima i kustosu put u Beograd a svim učesnicima radionice poklon majicu sa aplikacijom novčanice koju su dizajnirali. Nagrađeni učenici su dobili divne publikacije i u ZIN-u i u NBS.

Trivić Luka, inače zaljubljenik u papirni novac, uradio je dizajn za celu seriju papirnih novčanica koju je pokazivao umetnicima u Topčideru, a najveći san mu je da se u budućnosti bavi dizajniranjem papirnog novca. Oduševljen je «dinarom» i želja mu je bila da se njegove novčanice pojave u vašem časopisu. Omiljeni dizajner ovom talentovanim dečaku je THOMAS DE LA RUE.

Sa svečanosti dodele nagrada

Na kraju setimo se Cicerona: Quod donum maius reipublicae offere possumus, quam adulescentes docere et instruere – ili šta je veći dar državi od podučavanja mladih... ■

Ljiljana Bakić, kustos Numizmatičkog odeljenja Gradskog muzeja u Vršcu

SND po Srbiji

«SOKOGRAD» - SOKOBANJA

Nedostaci uočeni na susretima u Nišu («MEDIANA») delimično su otklonjeni do susreta u Sokobanji koje je opet sponzorisalo SND iz Beograda. Bez obzira što su u međuvremenu održani susreti u Subotici (Društvo kolekcionara Subotica) i Knjaževcu (Numizmatičko društvo «CONSTANTIVS») numizmatičko društvo «SOKOGRAD» se pokazalo kao pravi domaćin. Skoro mesec dana pre susreta (održani 20. aprila 2008) SND iz Beograda je distribuiralo-sponzorisalo na hiljade flajera deljenih po celoj Srbiji u kojima se preciziraju susreti u Sokobanji i u Zaječaru ali i 10. JUBILARNA AUCTIONA SND.

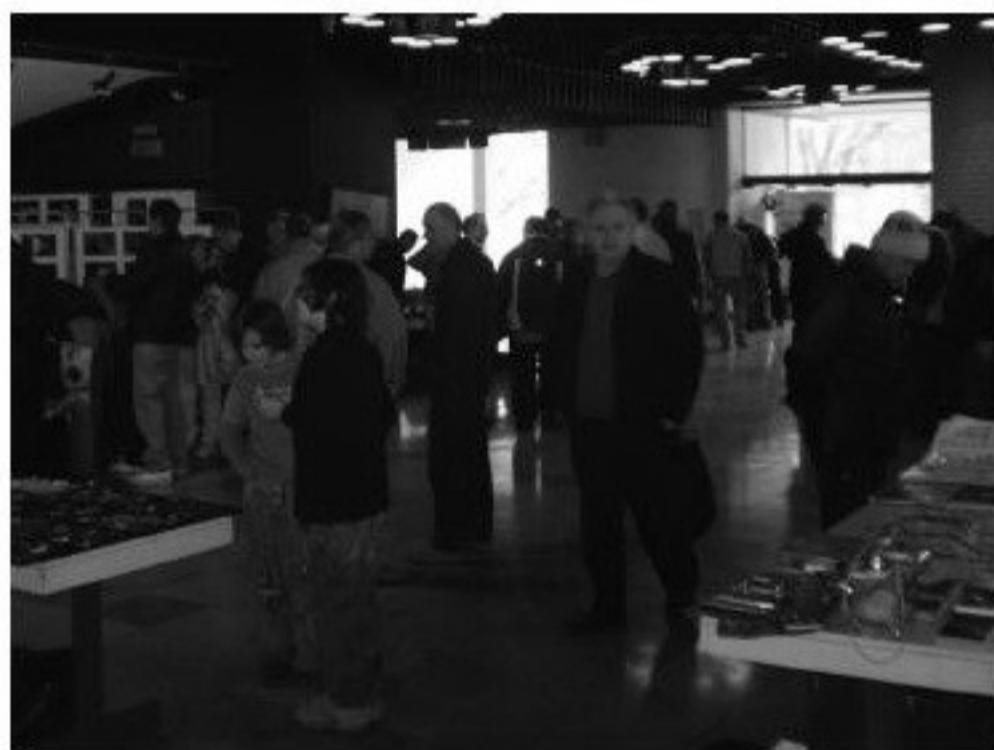
Sokobanja je bila stecište numizmatičke elite iz svih gradova Srbije i ako je hotel «PARK» u Nišu bio tesan bašta restorana «SPLENDID» u Sokobanji koju je vlasnik G. Randelović ustupio za ovu manifestaciju bila je pretesna jer su ljudi stajali i na ulici. Broj izdatih stolova je skoro udvostručen što je ovu manifestaciju svrstalo među najposećenije manifestacije u godini čak i kada je turistička sezona u punom jeku. Budući članovi i zaljubljenici ovog prelepog hobija su opet dobili prigodne poklone a posetioci koji su prvi put posetili Sokobanju imali priliku da po želji probaju specijalitete domaće kuhinje, posete atraktivna mesta gde se malo priroda polgrala pružajući oku nazaboravni doživljaj kroz kanjon Moravice, vodopad Ripaljka, vidikovac Popovica, izletište Lepterija, a oni koji su imali dovoljno kondicije mogli su da posete i srednjovekovno utvrđenje SOKOGRAD na litici iznad kanjona reke Moravice, utvrđenje podignuto na temeljima rimskog iz IV do VI veka naše ere. Predsednik SND iz Beograda Z. Ilić bio je gost TV SOKOBANJA a koliko su ti sureti bili medijski pokriveni govorili i činjenica da je intervju g. Ilića ali i sama manifestacija bila reprimirana na TV u nekoliko navrata.

Sami numizmatičari imali su priliku da vide primerke metalnog i papirnog novca koji su nedostupni običnim kolekcionarima kako po kvalitetu tako i po stepenu retkosti što je samo za sebe bilo doživljaj a takvih numizmatičara je bilo iz svih gradova, sela i zaselaka iz bliže i dalje okoline. Srbija u malom što bi se reklo.

SUSRETI NUMIZMATIČARA U SRBIJI

Početkom 2008. godine rukovodstvo Srpskog numizmatičkog društva iz Beograda donelo je odluku o jednoj izvanrednoj i jedinstvenoj akciji koja u prethodnih 50 godina postojanja društva nije ni pomenuta a još manje realizovana.

Sa susreta numizmatičara u Knjaževcu

Polazeći od činjenice da su sve to udruženja gradana koja imaju problema pre svega sa prostorom gde bi se sastajali a zatim i sa nedostatkom sredstava za organizaciju takvih susreta SND iz Beograda je donelo odluku da iz svojih skromnih sredstava participira deo troškova takvih manifestacija bilo kroz marketing (radio i TV, štampa...) ili pak kroz participaciju za zakup prostora u kome se manifestacija održava.

U skladu sa takvom odlukom napravljen je program za 2008 godinu pošto se u prethodnom periodu dešavalo da se termini susreta preklapaju po gradovima tako da se broj poseta smanjivao u jednom gradu na teret drugog. Tim programom obuhvaćena je celi teritorija Srbije, uključujući Beograd gde je takvim susretima kolekcionara i numizmatičara «pokriveno» preko 300 dana u godini.

Program je takođe predviđao i međusobne organizovane posete kolekcionara tako da su već sa prvim susretima krenuli «karavani» a sve u cilju omasovljavanja kolekcionara, organizovanog nastupa, sticanja novih prijatelja i saradnika ali i edukacija i novih i starih i potencijalnih članova.

Od 1956 godine pa do današnjeg dana širom teritorije Srbije osnovana su mnoga udruženja numizmatičara, neka kao samostalna, neka kao «ekspoziture» Srpskog numizmatičkog društva iz Beograda. Neka od tih udruženja su tokom godina prestala sa radom («PERTINAX» Sremska Mitrovica, »DESPOT ĐURAĐ» Smederevo...) dok pojedina samo formalno egzistiraju («IDIMUM» Resavica, «LUŽNIĆA» Babušnica, »VAJFERT Bor, »HISAR» Leskovac, »TIMACVM MAIVS» Sviljig, »ALEKSANDAR SEVER» Boljevac, zatim društvo u Paraćinu, Rumi, Jagodini.. itd) sa pojedinačnim, neorganizovanim susretima kolekcionara

Sve te aktivnosti odnosno neaktivnosti rezultirale su idejom SND iz Beograda o organizovanju zajedničkih manifestacija po gradovima Srbije u cilju omasovljavanja ali i podmladivanja članstva numizmatičara.

Sa susreta numizmatičara u Aleksincu

MEĐUNARODNI SUSRETI NUMIZMATIČARA U BEOGRADU U ORGANIZACIJI SRPSKOG NUMIZMATIČKOG DRUŠTVA

Ovi susreti, kojih je godišnje četiri, na neki način jubilarni, uobičajeno se održavaju u hotelu «SLAVIJA» u Beogradu i evidentno je da «jačih» kako po broju posetilaca tako i po broju izlagačkih stolova nema na Balkanu. Kada se nadete u situaciji da nekoga u tom «moru» posetilaca, ako vam je potreban možete naći isključivo preko mobilnog telefona onda je to dovoljan pokazatelj o masovnosti broja kolekcionara. Činjenica da se svi mi međusobno manje-više pozajemo ne umanjuje čar susreta, naprotiv uvek su prijatni i konstruktivni susreti prijatelja. Poseban doživljaj je ona pred-susretska groznica, ono uzbudjenje koje je uvek prisutno, uzbudjenje na samim susretima, bez očekivanja nekih posebnih ekonomskih efekata razmeđene materijala jer dobar deo vremena prode na pozdravljanje prijatelja iz Niša, Zaječara, Subotice, Sremske Mitrovice, Požarevca, Sokobanja, Kruševca, Pirotu, Vranju, Smederevu, Zrenjanina, Bačke Palanke, Rama, Petrovca na Mlavi.... I dugo bi potrajal nabranje gradova čiji su se građani sjatili na ovu manifestaciju da bi videli ali i da bi bili videni. Doživljaj za pamćenje kao i uvek i jednostavno treba biti prisutan da bi se to unutrašnje podrhtavanje osetilo... I opet oni neki «naši klinci» su dobili prigodne edukativne poklone jer nikad se ne zna - to su možda budući naučni radnici, arheolozi, istoričari umetnosti... ■

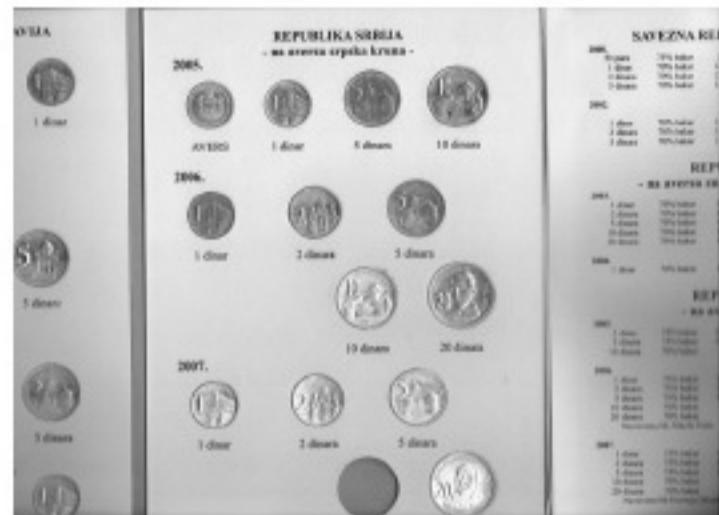
NOVI KATALOG - ALBUM SVETISLAVA KOMNENOVA

Krajem maja 2008. godine, iz štampe je izašao najnoviji utisni katalog – album domaćeg opticajnog metalnog novca, autora Svetislava Komnenova iz Sombora, sedmi po redu. Ovo izdanje, pod nazivom „Republika Srbija” i podnaslovom „Opticajni novac u Srbiji od 2000. do 2007. godine”, po svom konceptu je identično svim prethodnim utisnim katalog-albumima istog autora, rađenim po uzoru na čuvena američka “Official Whytman Coin Holders” izdanja. Dimenzije: 23,5 x 16,5mm, korice presvučene crvenim hanplastom sa naslovom u beloj štampi, dva utisna lista i između njih tekstualni pregradni list.

Na prvom utisnom listu je 16 mesta („rupa”) za novčiće izdate od 2000. do 2004., a na drugom je 14 rupa za izdanja od 2005. do 2007. Utisni albumi imaju tu manu da je jedna strana novca – avers ili revers – „nevidljiva”, što neke kolege odbija da svoje zbirke pohranjuju na ovaj način. Komnenov je problem rešio isto i kao kod svojih prethodnih utisnih izdanja: album je „reversnog tipa”, s tim što su u njemu predvidene i rupe za različite dizajne aversa. U obradenom periodu u opticaj je pušteno ukupno 26 različitih novčića, a ostale 4 rupe su za:

1. Avers apoena od 50 para iz 2000 (bista „Srbija”).
2. Avers apoena od 1 dinar (2000, 2002), po dizajnu identičan aversu apoena od 2 i 5 dinara iz tih godišta (grb Savezne Republike Jugoslavije)
3. Avers apoena od 1 dinar (2003, 2004), po dizajnu identičan aversu apoena od 2, 5, 10 i 20 dinara iz 2003. (amblem Narodne banke Srbije).
4. Avers apoena od 1 dinara 2005, 2006, 2007, po dizajnu identičan svim ostalim apoenima izdatim od 2005-2007 (veliki grb Republike Srbije).

Redosled utisnih mesta i kataloško označavanje je hronološko, po serijama i sa jasnom granicom kovanja pod znamenjem Jugoslavije (zaključno sa 2002. godinom), dinara koji izdaje Narodna banka Srbije (2003, 2004) i izdanja počev od 2005. sa velikim grbom Srbije na aversu, a koji Komnenov pomalo nehajno naziva „Srpskom krunom”. Ova nepreciznost ne umanjuje kvalitet celog projekta, dimenzije rupa su savršene, novčići se lako utiskuju i ne ispadaju prilikom rukovanja.

in memoriam

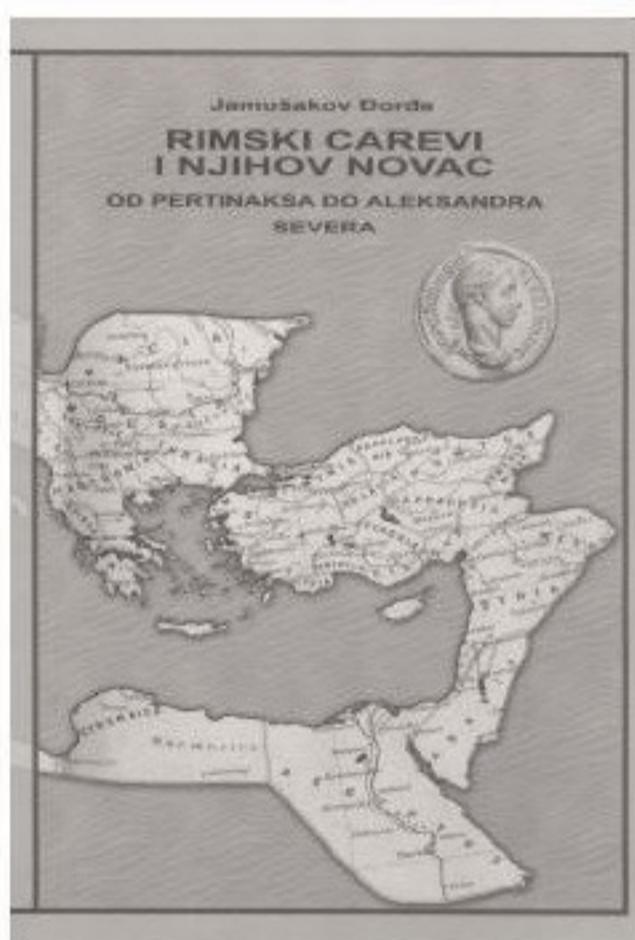
PETAR PENEZIĆ 1949-2008. Čl. karta 0923/73

RIMSKI CAREVI I NJIHOV NOVAC (IVNO MONETA VIII)

Osma knjiga iz edicije autora Đorda Jamušakova, IVNO MONETA ugledala je svetlost dana na zadovoljstvo onih koji prate Izadavački opus ovog autora - člana SND.

Malo neuobičajeno knjiga na rikni nosi broj «3» što možda može izazvati neke nedomumice kod stvaranja biblioteke ove info-edicije. Najinteresnatnija kovanja novca od imp. Pertinaksa do imp. Aleksandra Severa ovde su predstavljena uz uobičajeno vrednovanje za koje je uvek potrebno objašnjene koje je u ovoj knjizi izostalo. Da li je to evro, ili KOEN koji se množi sa tamo nekim kursom da bi se dobio evro, ili možda naš onaj najobičniji dinar (neko će se nasmejati) ostaje nepoznaniča. Ali bitnije za koleklonare je ono šta se nalazi izmedu korica. To je pre svega dobra fotografija, nezaobilazni istorijski podaci za navedene Imperatore i naravno pojedini primerci novca koji se retko vidaju u kolekcijama i mogu da izazovu jedino uždah. Cena knjige je na nivou prethodnih izdanja što samo govori da je autor okrenut široj čitalačkoj publici a u nedostatku literature vezane za antički Rim može se toplo preporučiti bibliofilima da je imaju u svojim rafovima.

R. Mil.

Поздрав из Београда Greetings from Belgrade 1895–1941

Luksuzna dvotomna monografija oslikava Beograd sa preko 1300 starih razglednica iz perioda od 1895. do 1941. godine.

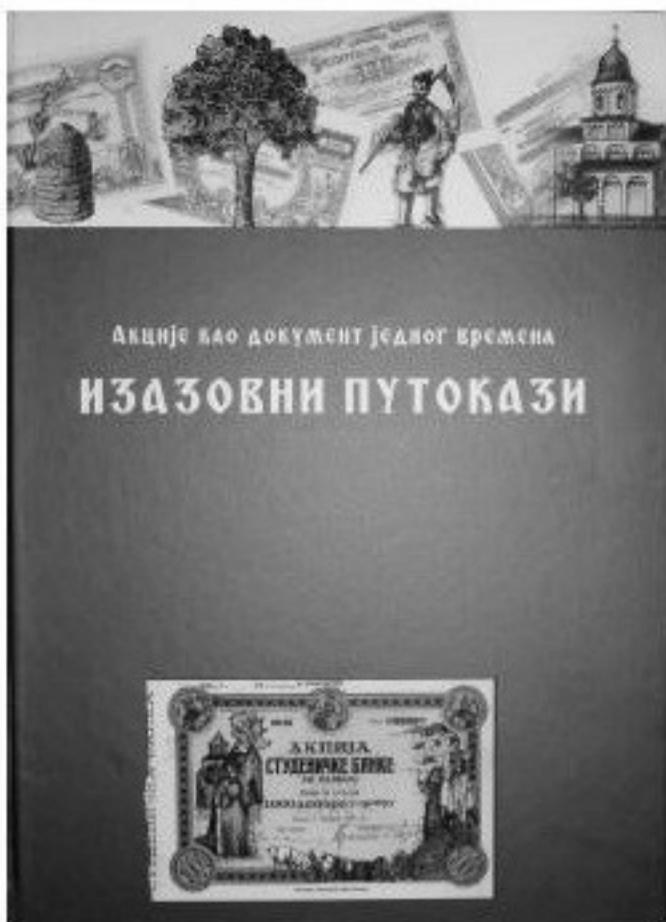
Pun kolor, na preko 700 stranica formata 23 x 33 cm, u tvrdom povezu. Stare razglednice oslikavaju razvoj grada, dočaravaju menjanje njegovih delova i prerastanje varoši u savremeno organizovanu gradsku celinu evropskog izgleda, i pokazuju svu lepotu našeg grada. Svaku razglednicu prati prikidan tekst na srpskom i engleskom jeziku, koji omogućava čitaocu da u kratkim crtama sazna ponešto o istoriji grada, o mnogim objektima i neimarima Beograda, kao i zanimljivostima vezanim za odredene događaje...

www.pozdravizbeograda.com

Obilje razglednica odličnog kvaliteta koje sadrži ova monografija predstavlja izvanredno svedočanstvo o životu Beograda tokom prve polovine 20. veka. Za grad koji je tokom toga razdoblja sa jedne strane rušen u svetskim ratovima, a sa druge doživljavao veoma dinamičan razvoj praćen izmenama urbane strukture, to je izvorna građa od izuzetnog značaja. Mnoga gradska zdanja koja su u tim rušenjima i transformacijama isčezla, ostala su samo zabeležena na fotomaterijalu čiji najznačajniji deo predstavljaju upravo razglednice. One su nezamenljiv dokument o nekadašnjem izgledu, kako pojedinih zdanja tako i gradskih ambijenata, koje savremenicima dočaravaju izgubljenu sliku grada iz jedne od najznačajnijih epoha njegovog razvoja. Teško je nabrajati šta sve taj slikovni materijal nudi istraživačima različitih tema iz života grada. To je svojevrsna hronika razvoja gradске infrastrukture, veliki katalog njegove arhitekture koji popunjava lakune nastale rušenjima u ratovima, nerazumnim urbanističkim zahvatima ili preoblikovanjem, odnosno "modernizovanjem" nekih od preostalih struktura...

Iz recenzije dr Marka Popovića

AKCIJE KAO DOKUMENT JEDNOG VREMENA IZAZOVNI PUTOKAZI

Prvog dana 52. medunarodnog sajma knjiga koji je održan prošle godine na Beogradskom sajmu, održana je promocija jedne zanimljive knjige iz skriptofilije, oblasti iz koje nema puno literature i koji kolekcionari starih vrednosnih papira uvek željno isčekuju. Tačnije, posle Kataloga akcija autora, izdanja Srpskog numizmatičkog društva, ovo je prva knjiga koja obraduje stare vrednosne papire – akcije, obveznice, obročnice, založnice.

Povodom 15 godina rada, izdavačka kuća Čugura print, publikovala je 900 akcija iz zbirke prof dr Veroljuba Dugalića, emitovane na blvšem Jugoslovenskom prostoru i susednim zemljama u periodu od 1868. do 2002. godine. Ova luksuzna monografija je uradena u tvrdom povezu na 500 strana, formata 31 x 23 cm, uporedno na srpskom i engleskom jeziku. Monografija započinje uvodom koji se sastoji od tri dela. U prvom delu se govori o starim vrednosnim papirima kao predmetu kolekcionarstva. U drugom delu nas ekonomista Milko Štimac, upoznaje sa istorijatom i značajem akcija u ekonomiji. Dr Dragutin Furunović u trećem delu na poetski način govori o grafičkoj umetnosti. Zatim su publikovani svi vrednosni papiri kronološki, u boji po dva na jednoj strani sa kratkim opisom: naziv izdavača, mesto i datum emitovanja, nominalna vrednost, dimenzije. Na kraju monografije je predstavljena biografija prof dr Veroljuba Dugalića.

Mnoge numizmatičke zbirke su ostale nepoznate široj javnosti i ostale su dostupne samo ljubomornom vlasniku i njegovom odabranom okruženju. Zato je prof dr Veroljub Dugalić ovom monografijom želeo da izade u susret onima koji su željni novih saznanja i umetničkog doživljaja koje pružaju stari vrednosni papiri iz njegove kolekcije, da ih učini dostupnim onima koji bi uživali u njihovoj istorijskoj priči, likovnoj i tehničkoj obradi kao i u proceni njihove vrednosti.

Knjiga je sigurno ispunila svoju ulogu – da sačuva od zaborava jedno vreme naše istorije, ekonomije, umetnosti i zanatstva. Nadamo se da će i ova monografija podstići stare i nove kolekcionare da sakupljaju stare vrednsne papire.

Obaveštenja

- Domen Srpskog numizmatičkog društva www.snd.org.yu je preregistrovan u www.snd.org.rs. Sve aktuelne informacije o terminima međunarodnih i redovnih sastanaka, aukcija, izdatih publikacija kao i obaveštenja u vezi Srpskog numizmatičkog društva možete pogledati do kraja 2009. godine na obe adrese.
- Od 2. decembra 2008. godine, sastanci Srpskog numizmatičkog društva će počinjati u 15 i trajeći do 19 sati. Zbog mnogobrojnih zahteva naših članova, čije se radno vreme završava u kasnim popodnevnim satima, i nisu u mogućnosti da prisustvuju redovnim sastancima utorkom, Upravni odbor SND je odlučio da pomeri termin održavanja sastanka za jedan sat. Na taj način ćemo omogućiti velikom broju zaljubljenika u numizmatiku da prisustvuju sastancima SND i utorkom, a ne samo da isčekuju četiri termina godišnje kada se subotom održavaju Međunarodni susreti numizmatičara u hotelu «Slavija».